

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ЗМАЈА ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА

Ерски народе! И освануће давно жељени дан — дан твоје радости и славе — твоје.

У животу бива тренутака, у којима какав догађај заталаса цијело друштво. Дјело појединаца заинтересује свијет, и он се диви врлини, челичној вољи, самопријегору и мушком срцу. Ма коме народу припадао он, кадар је и најудаљенија и најнесроднија племена загријати и у њима упалити искру признања. Људи остају увијек људи; али такви тренуци тјеше нас да је међу људима већина која нагиње добру, која се заноси за узвишењем и згрожава се над ниским. Света је то искра која је од искони човјеку Богом дарована, која га облагорођава и ближи небу...

Ријетки су они што се са обичног уравња живота дигну над обичним животом и духом својим обухвате читав један народ, а диви им

се читав свијет. Такав појединац постаје љубимац народа свога, тумач његових осјећаја, носилац његове идеје, било мачем или пером златнијем. Таквијех појединаца који се једним или другим оружјем истакосе, видимо у свјетској историји доста.

Они бијаху ступови и темељ свога народа; они га дизаху до узвишенијех циљева; разумијевајући његове јаде, с њиме јадаху; али га и тјешеше покличем:

„устај, живи, бори се, не клони!“...

или видећи срећу народа свога на оствару, и они су сретни били: радоваху се с њим. Такве великане биљежио је онај народ из којих су поникли, златнијем словима у своју историју, а достојну пажњу обраћао је на њих цио свијет.

Али колико год било интересовање другијех народа за појединца, који се узвисио у народу своме;

колико му год племенита чувства туђинчева одавала достојну пошту, толико у трострукој мјери, сретан је и поносан онај народ, из чије је средини тај геније поникао, из чијега се гнијезда виноу, дичан што је дика његова, и славан што га је он — прославио.

Српски народе! Ближи се дан. Светао тренутак се ближи, у коме ћеш и ти да прославиш једног од првих синова својих, да прославиш *педесетогодишњицу* рада свог првог лирског пјесника *Змаја-Јована Јовановића*.

*

Пред каквим узвишеним тренутком ти стојиш, и од каквога је значаја тренутак тај, теби је понајбоље знано.

Дугим низом година, који се у читава стољећа претапао, кроз дане тешка искушења, стари искушениче, челичиле су се груди твоје и вјера у грудима. По челику томе писао си крвљу и жеженим златом имена твојих великана од Косова па до данас. И имена се упише и урезаше, да их више никаква бура ни вихори не избришу. Грецкаху душмани твога имена и твоје свијетле прошлости; грецкаху ноктима и параху мачем по тијем именима, али оштри врхови се иступише, а имена не збрисаше, — и ево опет једног имена, које си педесет дугијех годинаца словце по словце, шару по шару, китио на томе тврдом челику да бљесне данас у пуној свјетлости својој; име твога сина, над којим ћеш до који данак лоровову грану свити, да га и други пут увјенчаш, већ славом увјенчана.

Српски народе! Не треба тебе данас одушевљавати за онога, који је тебе одушевљавао и соколио равно пола дуга вијека, сокољијем духом кликтао ти:

„Гдје је бола, гдје је јада

— Пјесма блажи;

Гдје се клоне, гдје се пада

— Пјесма снажи.....

.....

Хај, што Србин још се држи,

Крај свих зада —

Пјесма га је одржала,

Њојзи — фала!....“

И ти баш за то и крећеш у су-сретај томе свечаном дану, да благодариш ономе, који је ту пјесму утјешницу теби пјевао; тебе њоме блажио и снажио, да се држиш, да не клонеш! Идеш у сусрет ономе дану у коме ћеш, народе српски, ти стари пјесниче, свом сину Змај-пјеснику достојну пошту одати.

За то и неће бити ова свечаност обичан чин поштовања, што га ти једном од својих великих синова дугујеш; не — ово је светао празник твоје славе, узвишен тренутак у твојем животу.

Не треба тебе одушевљавати за онога, који је тебе и с тобом се одушевљавао, и кога и дјечица твоја, пород твој, окићен мирисним *Невен*, исто тако милује и љуби; — та, ти схваћаш пред каквијем тренутком стојиш; ти појмиш — дужност своју.

Српски народе! Свештенику слоге и љубави братске, мио је сваки крај раскомаданог народа. Он осјећа свуда исту љубав према роду своме. Подједнако га милује и истијем румензрацима објасјава. Он вјерује у духовно јединство свога народа и послушкује сваки куцај срца његова, и душевним оком прати сваки корак његов. Па као што он види народ свој, ма на коме крају био, тако се и он у њему диже узвишен као светао ступ, који се види с Велебита као и с Фрушке Горе, с Ловћена као и с Авале. Српство је тако гледало и гледа Змаја — пјесника

свога... И данас ево пјесника у јесени живота свога међу нама, гдје неуморним и свјезим духом не престаје радити на лијепој књизи српској. Радостан је Србин грађанин бијелог Загреба, што је великан одабрао овђе пристан, да из њега и даље ослушкује хуку валова, што се још о тебе ломе, народе српски...

Ова културна прослава у Загребу тим ће бити значајнија и свечанија, што је пјесник овђе, и што ћемо тога дана задахнути једном братском мисли заједнички стати пред узвишени лик сиједога пјесника, а он бити очевидац радости наше.

Српски народе! У свету нећељу 13. јунија освиће први дан ове прославе твоје, и тога дана нађимо се сви на окупу у заједничкој радости, а прожети једном мишљу. Нађимо се тога дана у бијелом Загребу, гдје ће јекнути имна хвали и слави Змајевој.

А да нам што дубљи и трајнији спомен остане, да што јачег израза нашој радости дадемо, одлучисмо у очи *Видов-дана* пренијети Змајеву прославу на *Плишвицка Језера*, и на сам дан Косовске успомене спо-

јиће се и у једно слити ове двије прославе српске. Сјећање тужне успомене Косовске, обасјано радосним тренутком прославе Змајеве, постаће тога дана још светије у души Србиновој, помишљајући на свога великана, који га је пола вијека тјешо и Косовске му ране блажио, вјером и надом у будућност љепшу.

Па коме је Бог дао и може, нека се спреми, да нам буде друг и на томе српском излету, да види предјеле ријетке природне дивоте, и позна још дивнији народ тијех крајева.

Дођите, мила браћо и учесници славе своје.

Увјерени смо да ће ову нашу славу и радост подијелити с нама и сва словенска браћа наша.

Савјесно српско грађанство и омладина бијелога Загреба чека вас у тај дан опће свечаности наше раширенијем рукама, српском добродошлицом и искреним гостопримством, кличући вам:

До видова и добро нам дошли!

Одбор за прославу педесетогодишњице књижевног рада Змаја Јована Јовановића
У Загребу дне 1. маја 1899.

О Д Г О В О Р И

НА ПИТАЊА НАШЕГ УРЕДНИШТВА СРПСКИМ КЊИЖЕВНИЦИМА

1. Шта мислите о српској сувременој књижевности? — 2. Да ли се и који утјецај из страних литература осјећа у српској књижевности? — 3. Шта мислите о српској читалачкој публици? — 4. Шта мислите о српској критици, њеном данашњем утјецају и позиву? — 5. Шта мислите о Срп. Књижном Конгресу? — 6. Шта мислите о српској популарној књижевности? — 7. Шта мислите о српској драми? — 8. Како судите о хумору у нашој књижевности? — 9. Шта мислите о дјечјој књижевности у нас Срба? — 10. Шта мислите о утјецају данашњих политичких прилика у Срба на развитак народне књижевности, особито белетристике?

Господине Уреднице,

Ви сте изволели упутити ми неколика питања која се тичу савремене књижевности српске, и с којима желите имати моје мњење, како бисте га могли донети у вашем Листу, с мњењима и других српских књижевника на које сте се с истим питањима обратили.

Радо се одазивљем тој вашој жељи,

и шаљем вам овде, у писму, како сте ви тражили, одговоре своје на учињена ми питања. Они су кратки, и у краткоћи својој, може бити, и сувише одсечни, готово афористични. То је мана, знам и сам. Али то не чини ништа. Осим мојег, доћи ће и други одговори, мање одсечни и исцрпнији но што је мој. У осталом, ово је изложба коју ви од српских писаца приређујете; и зато треба да се свак од њих види онакав какав је, — по могућству, и интересантнији но што је.

И тако, питате ме:

1., *Шта мислим о српској савременој књижевности.* — Не много. Имамо два-три велика имена у њој; али она припадају књижевној историји, не савременој књижевности српској. Од оних што данас на њој раде само неколико њих показују истинска талента, и она је у рукама писаца без талента и без спреме. Горих писаца и горег писања у њој није било откако је Српске Књижевности. У осталом, велики дани за књижевност прошли су, и пролазе, свуда, па и у нас. Ми смо сретни те смо имали неколико великих писаца у својој књижевности. Хрвати тога немају; Бугари још мање.

2., *Да ли се, и који, утицај из страних литература осећа у Српској књижевности.* — Осећа се; и у идејама, и у укусу. И није никакво зло што тога утицаја има: по томе, Српска Књижевност може напредовати и може сачувати национални карактер, који она треба да носи. Не ваља само што се пресађују и идеје које још нису за нас (или ми нисмо за њих) и што се мисли да нам се одмах треба угледати на оно што је последња реч књижевности на Западу. И тамо је књи-

жевност напредовала поступно и природно развијајући се, а тако само може она и у нас напредовати, — што ће пролазити кроза све оне мене кроз које је и тамо пролазила, само бржим кораком. Још нисмо честито изашли ни из романтике (ето вам најновијег романа Ч. Мијатовића!), а већ смо прихватили и натурализам, и претргли га, и стигли и до символизма. То, — још једанпут велим, не ваља.

3., *Шта мислим о српској читалачкој публици.* — То сам већ казао, у једном свом чланку у *Српском Прегледу*: „Српске читалачке публике нема; ни оне која књиге купује, ни оне која их с разумевањем чита.“ Српска читалачка публика, могао сам, још, онда рећи, то су они што пишу. Ми што пишемо, пишемо једни за друге; размењујемо мисли — и књиге.

4., *Шта мислим о српској критици, њеном данашњем утицају и позиву.* — Шта о томе мислим, треба да се види из оног што сам досад писао. Ако се из тога не види, из онога што бих о томе овде извео видело бих се то још мање.

5., *Шта мислим о Српском Литерарном Конгресу.* — Не видим из предлога о томе Конгресу о чему ће се на њему расправљати; зову нас на разговор о Српској Књижевности. А конгреси нису састанци где се воде разговори, ни парлаторије, да се људи виде, него су за то да се на њима одређене ствари договорно расправе и уреде.

6., *Шта мислим о српској популарној књижевности.* — То је, благодарећи фондовима неких српских родољубаца, врло корисна грана наше књижевности — за оне који на њој раде.

7., *Шта мислим о српској драми.* — О томе ћу вам, здравља Боже, писати нарочито.

8., *Шта мислим о хумору у нашој књижевности.* — Ми имамо неколико правих хумориста: Ненадовића, Игњатовића, и, од живих, Сремца. Абуказем није хуморист; то је приклапало.

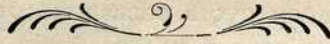
9., *Шта мислим о децјој књижевности у нас Срба.* — Оно исто што и о популарној књижевности српској: и то је, овамо код нас бар, плоносан рад. Мецене су те књи-

жевности, и против своје воље, родитељи ђачки. И

10., *Шта мислим о утицају данашњих политичких прилика у Срба на развиштак народне књижевности, особито белетристике.* — Одговор на то питање морам вам остати дужан. Ми се овамо не смемо бавити унутарњом, а ви, тамо, спољном политиком.

Примите, Господине Уредниче, уверење о мојем особитом поштовању.

Др. Љубомир Недић.

* *
*

— из пјесама *Визије* —

Шоноћни ме санци поздрављају звуком; —
Под танким дуваком доводе ми драгу,
Она мене грли својом меком руком,
Ја јој гладим чело и косицу благу:

Драга, што су тако твоје усне бл'једе?
Драги, са недрагим оне отров пију...
Драга, што ти тако мутно очи гледе?
Драги, на мој в'јенац оне сузе лију...

Драга, што су хладне твоје руке тако?
Драги, немилومه узглавље су оне...
Драга, твоје срце не удара јако!
Драги, оно пусто у јадима тоне.

Драга, што ти гласак дрхће, што га мори?
Драги, Богу клетву, теби љубав збори.
Драга, на твој дувак моја суза пада.
Драги, на твој срцу ја умирем млада...

ЗИМЊЕ ЈУТРО

По пучини сивој облаци се гоне
И сузице роне.
Ветрић лако ниha оголеле гране, —
Пусто на све стране!

Стари зељов каткад протегне се, зене — Ал' у часу исток, заруди, засветли,
И репом покрене, Запојаше петли.
И за тренут све се утиша... умири... Са торова влажних заблејаше стада
Само ветрић пири. И јутро овлада!

Алексић

Милорад М. Петровић

НА РАЗВАЛИНИ

Преда мном пуста развалина стоји,
Минуте дане и часове броји,
Зелени бршљан и висока трава
Зидове мрачне тајанствено крију;
Ту сури орли своја гнезда вију,
И љута змија под каменом спава!...

Лане кад бејаш крај зидине ове, И, гле, крај стене што имена скрива
Крену ми срце успаване снове — Ник'о је цветак као ватра жива;
Имена златна веселих другара, И ту, уз спомен драгих пријатеља,
Једно по једно писао сам редом Међ густим жбуњем пријатно ме сећа,
На танкој плочи, на камену бледом, На златну прошлост раного пролећа,
Под којим прошлост мирно се одмара. На миле дане дружбе и весеља!

1897

Сокољанин

* * *

Ко под крилма гаврановим
Св'јет под тавним снови сном,
Хуји вјетар, тутњи поноћ
И хук р'јеке пода-мном.

И мој дух се с хуком диг'о
Кроза бурну ноћ и сан,
Он изгубљен покој тражи
И радости давни дан.

А стиже л' га? Не! С немиром
И обманут жељом том,
Враћа ми се, љут ко вихор,
К'о хук р'јеке пода-мном.

1896

Јован Дучић

САН И ЈАВА

Из „УРЕДНИКОВА ЗАПИСНИКА“
— пошез —

Уснио сам чудан сан. Обретох се у неком вилинском врту, који ме је потсећао на бајке хиљаду из „Хиљаду и једне ноћи“. Дрвеће пуно цветних круница сјало се према месечини као бисер. На витким гранама дрвећа скакутаху славуји и косићи, што би поквасили своја грла ноћном росом са дрвећа. Код једног великог водоскока прскала је у млазевима вода. И праска овог водоскока била је пуна поезије, пуна музике, као и песма славуја и косића...

Удубљен у мислима стајао сам наслоњен на једну мраморну статуу, око које се био узвио бршљан. На једном ме трже велики кикот који је одјекивао у дну врта. Подигох главу и упрех поглед на ону страну. И чудан се призор указа мојему оку.

Витка женска прилика у белу руху, расплетених власи, са превозом на очима иђаше под руку са проседим човеком четрдесет година из чијих очију сипаше огањ пакости и злобе.

Упрепаштен и зачуђен гледао сам ове две прилике, које весело иђаху кроз овај усамљени врт. Оне ме нису спазиле.

И духну тихи поветарац, који је мирисао и заниха крилима гране зелена дрвећа. Погледах још једном у ону женску прилику и видех да рукама покриваше очи са којих је пао завој. Најзад спусти руку, да јој пратилац њен опет веже онај завој.

Из њезиних очних шупљина зјапила је пустош. Спазих је и бих као громом поражен. Онако потресен приђох им полако и сасвим тихо запитах је:

— Како се зовеш добра девојко?

— Зовем се *Правда*, прошапута она, као да је са овим речима изустила и душу своју.

— А како се ти зовеш човече? упитах њезина пратиоца.

— Зовем се *Геш*, одговори он злобно и ухвати опет Правду под руку и одвуче је у густиш ружиних цбунова.

Пробудих се и ђипих са постеље. Сунце беше одавно одскочило и продираше својим зрацима у моју скромну избу.

Сан ми никако са својом загонетком не избија из главе. Седох, најзад на сто да пишем. Али тек што сам сео куцну неко на вратима. Преварих се и рекох: слободно!

Уђе један жандарм и предајући ми некакав позив рече:

— Ви сте господин Н. Н?

Климнух главом у знак одобравања.

— Имам заповест да вас поведем собом у кварт.

Шта сам знао да чиним?

Обукох се и пођох за њим.

Тога дана нисам се ни враћао кући. Полиција ме је по ранијој осуди затворила због једног чланка у коме сам нашу државу упоредио са мршавом и стрпељивом бедевијом.

И т. д.

У БАШЧИ

— сличица —

Вртови су замирисали бехаром. По широким пољанама испод града просуло се цвијеће, прво жућкасто, плавичасто и бијело априлско цвијеће. Уз прозоре замирисала јабука и зазеленила смоква. Ластавице брбљају по цио дан на једној високој комшијској стреји као и лани.

Већ неколико дана и она осјећа како јој се враћа живот. Уз њезина прса бије сок који је оснажује, на лице јој избија румен. То исто види на јабучином цвијету што из башче продире с гранама испод прозора и демира.

А тих вјетрић испуњен мирисом милује је по блиједом лицу. Застане поред њеног прозора и дочеп један смеђ прамен њене косе што јој редовно пада на чело те се игра њиме, бацајући га уз чело и низ чело, на којем већ од неколико дана нема ни капље зноја. Тај вјетрић долази из дубоких башча што су се већ с половином ведрога и насмијаног априла згуснуле и испуниле сјенкама.

Послије доручка она излази наслоњена на мајчино раме под дуд у башчу. Сунце прижиже, али у сјенци ћарлија вјетрић мрсећи јој прамен косе на челу. На ћилимцу који је прострт по трави, наслоњена у јастуке, она гледа како се све око ње буди и васкршава. Жути, бијели и плавичасти цвјетићи, лептирови на сунчаној припечи, прво зујање по трави, непрестан цвркул ластавица на комшијској стреји, жуберкање једног спроведеног поточића што залијева башчу, плава парчад неба

што се виде кроз пролистано дудово гране, створило јој у души и оку неку хармонију пуну сладости, чежње, живота... Хармонија прољећа!

Она је једанпут у трави наишла на један жут листак дудов, заостао од лањске јесени. Узе га сувом руком за суву петељку, окреташе га међ прстима и жут листак раздоби се те му мршаво комађе паде у њено крило. Она је опазила како је њена рука блиједа као онај лист, како су њени прсти мршави без снаге као она ребарца што се виђаху разграната по листу. На очи јој блисну суза... Хтједе да горко заплаче, али наиђе повјетарац, духну и испуни јој прса мирисом. Са грана јабуке и трешње стресе се као снијег цвјетни бехар и у густим мирисним пахуљицама попада по њеној коси. Уз прса јој удари један млаз снаге и њена невеселост нестаде. Њу обујми нада која изби на њеном лицу руменилом као румен цвијетак на заборањеној хумци.

Послије подне дошао јој је Јово. Затекао је наслоњену на јастуке под старим дудом и на шареном ћилимцу. Покрај ње бјеше њезина млађа сестра пробадајући танки без на ђерџефу. Приступио јој је весело насмијан, узео је за ону руку на којој је његов вјеренички прстен и дуго је миловао својом руменом руком по блиједој руци причајући живо и са извјештаченом веселошћу. Рече јој да је његов отац донио из С. раскошне дарове за њихове сватове, тешку и ружичасту свилу за њене хаљине. Донио је бијели вјенчић кој ће уплести у косу кад је поведу у

У пркву, вјенчић са бијелим лисјем и бобицама, мирту по кој ће бити упле-тен свилени вео и бачен преко ње-ног лица. Затим ланац с часовником, малим и злаћаним часовником, гдје ће бити израђена два слова њеног и његовом имена. О њему мали ме-даљон са његовом сличицом. Из С. ће доћи и његов стриц са сином који ће бити ђевер и ћерком која ће бити јенђа у сватовима и која ће пришивати сватовима рузмарин на рупице од капута и вез од копорана. С њом ће доћи и њена мала сестра, његова родица, она мала Да-ница, што је још прије двије годи-не прва дотрчала у ову башчу, гдје су сад једно уз друго, весело се ухватила за њену хаљину па по-викала: „Милева, слатка Милева, дај ми гурабија, тебе воли наш Јово...! Она је тад, за љубав гурабија Ми-левиних испричала све што је чула од своје сестре из С. и његове ма-тере, једне вечери кад шаптаху у хајату. Да, доћи ће и та мала Да-ница.

Па онда ће доћи његов други стриц, Архимандрит из манастира Св. Богородице, онај старац са лицем као у Исуса и брадом као у светог Евангелиста Луке на иконостосу у њиховој цркви. То је онај добри старац што је послао оно дугачко писмо и благослов који се прочитао једном у њеној соби, пред њеним родитељима и пред просиоцима који те вечери донесоше прстен што се сад злати на њезиној десној руци. Да, то је било давно — прошла и друга јесен... Њему суну у памет слика оне вечери, а и њему и њој слика њеног здравља, њене радости и њеног веселог лица што изгле-даше као они зарудјели цвјетићи на гранама јабучиним.

— Он ће нас и вјенчати, преси-јече живахно Јово.

Он узе поново да милује њену руку на којој бјеше његов вјере-нички прстен, погледа с чежњом и огњем у њено лице, по којем се бјеше осула жарка румен, и у дубоке црне очи које се необично свијетљаху. Њега прожма нека весела мисао... Изгледаше му као да један цви-јет, о чијој раној јесени свакако го-вори, о чијем животу спомињу са уздахом и жаљењем и који толико дугих мјесечева лежи порушен на врућој постели, — изгледаше му зарудио животом и са очима осутим сјајем; затим са осмјехом радости, необичне, огњене радости која го-раше на њеним уснама и којом пра-ћаше, не дишући скоро, његов мио глас пун сладости, пун тако милих обећања.

И он опет пређе дланом преко њене руке и осјети да она гори, необично гори. Погледа у лице — оно се бјеше осуло руменилом, оним руменилом о коме је толико слушао жалосних тумачења. И њена глава малакса и порину напријед. Њена сестра одгурну ћерћев, до-хвати испод јастука једну бочицу са кашчицом и ули у њу неку жут-касту течност коју принесе на усне болеснице.

У тај мах духну онај исти ма-лопрешњи повјетарац и нанесе чи-тав облачић бехара са трешњиних и јабучиних грана и засу их по коси, по лицу, по грудима, крилу, по ја-стуцима и малом шареном ћилимцу.

Њему на очи јурнуше први пут сузе, које показиваху неизмјеран отрован бол у његовим грудима, који се сад први пут јавља тако јасно, тако неодољиво и са тако мало от-пора у његовом разореном уздању.

МУЗИКА

— John Lubbock —

Музика је један морални закон. Она даје природи душу; крила мислима, полета уобразиљи; дражи тузи нашој, веселости и живота свему. Она је основана реду, она уздиже лијепоме, праведноме и доброме. Она је невидљиви облик ових, али за то ипак, она очарава, опија и овјековјечава.

Платон

Музика је, у извјесном погледу, створена и прије појаве човјекове; а глас је, од како се јавио, био увијек извор мелодијама. Првобитну музику покрива густи мрак. Употреба нота много је доцније дошла на свијет него ли писменост; о томе се проналаску врло мало зна. Што се тиче музичких инструмената вјероватно је, да су пронађени прво инструменти у које се удара да би се звук произвео, па онда они у које се дувало у истоме циљу, и, најзад, су пронађени инструменти са жицама. Дакле, прво је створен бубањ, па флаута, па лира.

Спор између Марсијаса и Аполона представља, како се обично мисли, борбу између лире и флауте; Марсијас заступа примитивну свиралу, а Аполон брани лиру. Лира побиједи и даде полета гласу: музичкоме звуку, који:

„Поста из људскога даха, — нађе, прије него и један други звук душу нашу.“

О поријеклу музике разне се историје казују. Једна стара грчка прича казује, да су цврчци, прије појаве Муза, били људски створови. Кад се Музе појавише, људи, опијени радошћу, толико пјеваху, да заборавише јести и пјевајући помријеше од глади. Њихова тјела претворише се у цврчке, и добише моћ да пје-

вају дању и ноћу, не знајући за глад ни жеђ, проносећи Муза славу, којом их пјесници на земљи ките.¹

Други причају опет, да је Питагора, шетајући једнога дана, и размишљајући о постојању правила, којем се слух наш покорава, као и остала чула, — прође поред једне ковачнице и опази да су четири чекића, ударајући о наковањ, давали врло хармоничне звуке. Он измјери сва четири чекића и нађе, да им је тежина у сразмјери овој: првome шест, другом осам, трећем девет, а четвртом дванајест. Кад је то пронашао, Питагора узе четири жице исте дебљине и дужине, за сваку од њих привеза по један терет горње тежине, и констатова да су жице одавале исте звуке као и чекићи, т. ј. кварту, квинту и октаву до најнижег тона.²

Макар како да је музика постала, лира је, по свој прилици, имала у прво вријеме само четири жице. Терпендре је додао, вели, још три, а пошље и осму.

Кинези означавају ноте ријечима или почетним словима. Најнижа се нота зове *Кунг* или цар, као основа свију осталих; друга се зове *чанг* или први министар; трећа се зове *иоданик*; четврта *државни послови*; пета *небесно огледало*. И Грци су дали свакој ноти њезино име. За сада још није нигдје нађен какав примјер грчке или римске музике, па чак ни примјерак примитивне хришћанске музике. Тако зване грегоријанске ноте измишљене су тек на шест стотина година пошље смрти Грегоарове.

¹ Платон.

² Crowest.

У манастиру Сен-Гал-у постоји један примјерак Грегорава *Аншифонера*, кога је око 780 године компоновао један пјевач, кога је папа послао Карлу Великоме да реформише музику на сјеверу; у томе рукопису су ноте означене знацима од којих су, мало по мало, све данашње ноте произашле; у прво вријеме су оне биле исписане на једној линији, а пошле су додате остале.

Најстарији музички комад за више гласова јесте једна пјесма за четири лирина гласа: *Љето је настало*, која је, како се држи, из 1240 год., а чува се и данас у Британскоме Музеју.

Енглези имају, што се тиче музике, доста заслуга. Владика Сен-Давидски, Жиро од Кенбрија 1186 год. вели: да Бретонци не пјевају у унисону као у осталим земљама, него у партијама. Тако, да кад се пјевачи скупе, као што је то обичај у ових људи, ви ћете чути толико разних начина пјевања колико има пјесника.

Један од млетачких посланике на двору Хенриха VIII, говорећи о музици по црквама енглеским, вели: „на службу божју одговараху краљевци пјевачи, чија је пјесма прије налик небесној него људској; они не пјевају као људи, већ као анђели.“

Др. Бирни тврди, да Енглези треба да се поносе Пирселовом музиком толико исто, колико и дјелима Шекспира као драматскога писца, колико Милтоном као епским пјесником, колико Локеом као метафизичаром или колико и Њутоном као философом и математичаром. Пирсел је умро млад, а на надгробноме му споменику стоји онај чувени натпис: „Овдје почива Анри Пирсел; он остави овај свијет да замјени другим, светим и јединим гдје може његову музику други надмашити“. . . . .

Херодот нам прича, да је, за све вријеме свога бављења у Мисиру, чуо само једну пјесму, и та једна бјеше жалостивна. Па и писцу ових редова ово се догодило. Сета је, изледа, битни елеменат музике, па према томе Џесика није сама, која вели:

„Ја никад весела нисам слушајући веселе мелодије¹.“

У историји о музици можемо наћи врло занимљивих анегдота о околностима под којима су извјесна дјела компонована.

Росини прича да је увертиру за своју *Gazza Ladra* писао онога дана када је она представљана. Директор га је био затворио на тавану изнад Скале, под надзором неколико машиниста, који су бацали кроз прозор рукопис, табак по табак. За Тартинија вели се, да је своје најбоље дјело, *Ђавољи трилер*, написао у сну. Росини прича сам да је пјесму за хор *Са твога звјезданог прага*, овако написао. У писању умочи, случајно, перо у једно стаклце са медацином у мјесто у мастионицу: „То направи мрљу коју хтједох осушити пјеском, поспем ноте овим, и од мрље се створи један разрешавајући нотин знак, који ми сугерира одмах идеју да *h mol* преобратим у *h dur*, и тако она мрља учини те је мој комад имао великога успјеха“.

Има многих други врста музике које, и ако не заслужују баш то име, могу прибавити извјеснога задовољства. За ловца лавез паса често је музика, коју не би ничим замијенио. Грактање вране, о коме се често говори као о нечему без сваке љепоте, често има пријатнога дејства успомена неких ради.

У природи постоји музика: као пјесма тица, шуштање лисја, жубо-

¹ „Млетачки трговац“ Шекспиров.

рење потока, тужно увијање вјетра и мора. Идеја да небесна тјела дају поред свјетлости и звук, врло је стара.

„Нема у васелени ниједне звијезде, које ти видиш, — Која, у својим еволуцијама, не пјева као анђеол, — И која не удружује свој глас хору анђела, — Ту хармонију наћи ћеш и у бесмртних душа, — Али докле год је на нама ово грубо одијело од блата и гријеха, — Ми је нећемо чути“².

Изгледа често да музика не припада материјалној природи, него да је „— одјек, — са некога далекога, другога свијета, у коме човјек, мјесечева свјетлост и осјећај представљају једно“³.

Па и у ријечи, као и у пјесми, има музике; не само да ми налазимо да је глас оних које волимо, као и онај који буди у нама пријатне успомене, врло звучан и пријатан, него има извијесних гласова, који су пуни мелодија.

Милепон вели:

„Анђеол заћута, а његов звонки и чаробни глас, — Оста треперећи магички у уху Адамову да он, мислећи, — да му анђеол још говори, оста непомичан слушајући даље.“

Зар није доста чудновато што се гласу не обраћа иста она пажња која и пјесми, јер

„Ако лијепим и хармоничним гласом заступате, — Ма какву рђаву и прљаву ствар, — Она ће изгледати мање рђава.“

Шекспир вели на једноме мјесту ово:

„Сваки онај ко у себи музике нема, — Кога музика оставља хладног и равнодушног, — тај је способан учинити свако зло и издајство.“

² Шекспир.

³ Swinburne.

И ако су ово многобројни факти, ипак, има сјајних изузетака. Др. Џонсон није волио музику; једнога дана рекоше му, да је врло тешко одсвирати један комад. Доктор одмах изјави жаљење што се мора баш свирати.

Пјесници су, као што се то већ могло очекивати, преуносили пјесму у хармоничним стиховима. Сваки је то истина друкчије чинио, али ју је, ипак, хвалио.

Милтон о њој говори као о некој страсној умјетности:

„Да одагнам тешке бриге, — Успављуј ме слатким пјесмама лидијским, — Које, исказане у бесмртним стиховима, — Освајају разнежену душу чим је додирну — Лијепи ритмични цврци свирке, — Чија се сладост и миљина непрекидно разлијева; — Докле будаласто и са пуно невиности, — Умилни глас пројури кроз лабиринат звукова, — Скидајући ланце који окивају — Скривену душу хармоније“.

Свирку често сматрају као оруђе, којим се жена очарава. Тако Спенсер вели о Федри:

„И она, гласи умилнијега него у свију славуја, — Мијешајући своју пјесму са њиховим, — Упињала се превазићи (то је и могла) — Њихову нагонску музику својом вјештином“.

Други сматрају као саставни дио праве среће, тако Купер вели:

„Измеђ душе и звукова има љубави, — Чим свирка потресе душу она очара и уво — Нежним или ратним, веселим или озбиљним аријама; — Она жица, која у унисону трепери са оним што чујемо — Унутра је, у нама је, те и срце одговара. — Како је умилан звук сеоских звона, — Час нам дође јачи и звонкији, — Час се опет утишава као да се удаљује, — А кад нам је

бура на прагу, вјетар нам носи јасне и чисте звуке њихове!“

Роџерс нам опет овако музику представља:

„Душа музике у шкољци спава, — Док се не пробуди и оживи на мађичку ријеч вјештака; — Ако осјетљива срца дирнеш гдје треба, — Она ће дати од себе читаво море дотле непознатих мелодија.“

Шели опет сматра музику као извор васпитању:

„Ја послах тамо књиге и музикалије, и све, — Оно што служи ђенијима, — Да изазову будућност из колијевке, а прошлост — Из мрачнога гроба, и да створе од садашњости — Извор мисли и задовољстава, који сада спавају, али који не могу — Пропасти у својем одијелу вјечности.“

Драјдену музика изазива религиозне осјећаје:

„Као што светих химни моћи, — Звијезде сташе кретати се — И запјеваше у славу божју — За све оне на небесима, — Тако исто кад потоњи час ужасни дође — И нестане овог худог свијета, — Засвираће горе божја труба. — Мртви ће оживјети, а живи ће умирати — Њен позив уништиће хармонију небесних простора.“

Други то још љепше каже:

„Слушајте како се спушта! Она силази — Као звук удаљених звона, у вече, на језеру, — Кад тишина царује; ено сад се звук опет диже — Као када се хорови умилних гласова, — У својим посмртним пјесмама сваког часа, — дижу у море хармоније, изнад кровова старе саборне цркве. — Ох! тад се вином горе, душа ми лута, — Изнад небеса и сјајних звијезда. — Анђели ме воде срећној обали — гдје се тријумф-пјесме разлијежу. — Збо-

гом! биједна земљо, збогом! душа ми је сада слободна“.

Моћ музике највјештије је описао Драјден у своме „Александров празник“, и ако ту не може бити ни ријечи о утицају музике у свима њеним облицима.

Сви су пјесници давали музици неописану моћ, па чак и моћ над стварима. Шекспир објашњава падање комета као пошљедицу приватне снаге музике.

„Узбуркано море утиша се кад зачује пјесму њену — Па и звијезде потекну доље из својих сфера — Да чују лијепу пјесму сиренину“.

Неколицина писаца исписаше под утицајем музике неколике рјечите стране. „Музика је, вели Платон, један морални закон. Она даје душу васелени, крила мисли, уобразиљи полета, тузи чари, веселости и живота свему. Она је основ хармонији и уздиже ономе што је добро, праведно и лијепо, управо музика је један облик доброга, праведнога и лијепог, и то један од најстрашнијих, најсилнијих и вјечитих облика“. — „Музика је каже Лутер, један лијепи и славни божји дар“. — „Музика је, пише негдје Алеви, умјетност, коју нам Творац посла, да у њој сви народи искажу хармоничне ритме своје молитве“. — „Музика је, тврди Карлил, врста говора, која нас доведе до ивице бесконачности, те нам ту допусти да бацимо у њу један поглед.“

Па колико свега нота има, седам! вели Њуман, метнимо нека има четрнајест. То је ништа! Како може наука да извуче одатле онако сјајне резултате? Какви биједни помагачи композитору да створи нови свијет! Смијемо ли рећи да је плодност уобразиље само обична вјештина, једно лукавство умјетничко, као нове

игре, без стварности, без икаква смисла. Је ли могућно да оне неисприне промјене нота тако богате и просте, тако сложене и уређене, онако различне и импозантне, — нису ништа друго до прости звуци, којих ће нестати за свагда. Је ли вјеровати да она тајнена узбуђења срца нашега, она дубока осјећања, онај полет ка нечем непознатоме, да они страховити утисци, којима порекла не знамо, — да све то производи нешто што није стварно, нешто што долази да одмах ишчезне, нешто што у себи носи и свој почетак и свој крај? — Не, то није и то не може бити. Не, то је морало доћи из неке више сфере, то је излив вјечите хармоније изражене земаљским звуцима; то је одјек постојбине, то су анђеоски гласови, пјесма Богородици, живи закони царства божјега и његове моћи; то је нешто што ми нисмо у стању мјерити и изразити; па, поред свега тога, један смртни човјек, који се, може бити, ничим не одликује од себе равних, у стању је да то изазове“.

Ево шта вели један од највећих тумача данашње науке, Хелмхолц: Као год оно на мору, тако и овдје, плима и осјека звукова, који се ритмично и на разне начине понављају, привлаче на се своју пажњу и заносе нас; али док су у мору слијепе физичке силе у покрету, а пошљедњи утисак на нас утисак самоће, дотле у музици, умјетничком узбуђењу и осјећају стављају у покрет таласеве хармоније. Час полако, час весело скакућући, овдје страшно и бурно, ондје тешко борећи се са страшћу природе, бујице звукова у потпуној бујности ствара у нашој души такве сласти, какве ми нисмо у стању појмити, а које је само пјесник у себи нашао; он нас узди-

же до онога мирнога и вјечито лијепога мјеста, у које Бог пушта мали дио избраника својих“.

Појесија и музика стварају јединство у пјесми. Пјесма је од давних давнина била пратилица рада. Лађарева пјесма ори се по води, пастирева по бреговима, станаричина у станци, а орачева по пољу. Сваки занат, свако занимање, сваки посао, свака појава у животу, имају своју нарочиту врсту музике. Од незапамћених времена музика прати младу олтару, пјесма води раденика раду, а старца мјесту гдје ће вјечити сан да борави.

Музику називају мајком симпатије, пратилицом вјере; музика, рекао је Карло VI Фаринелију, дејствује само онда потпуно, ако не дира само уво пријатно, него ако се тиче и срца.

Многи сматрају овај живот као врло прозаичан. То, мислим, није тачно; ако јесте онда је, ја држим, музика сада потребнија више него икад.

Што је музика више за човјечанство урадила, у толико се можемо више од ње надати у будућности.

Музика је радост за свакога. Да човјек буде у стању оцијенити науку и умјетност потребно је нарочито васпитање; извјецбано уво лакше и потпуније цијенићи љепоту једне музике; мало је људи који музику не могу да трпе.

За добру музику није потребно много трошити; данас музика није привилегија богатих, те се можемо надати да ће све више и више бити утјеха сиротињи.

Биоград

Ј. М. Ј.

Билешка о John Lubbock-у.

Sir John Lubbock, члан многих народних друштава, и народни посланик, један је о оних богатих Енглеза, који су

У своје велико имање употребљавали а свој живот посвећивали човјечанству. Његова срећа била им је сврха животу. Lubbock је много путовао, много видио, много читао, много памтио, а највише размишљао. Резултат свега тога било је увјерење, да људи могу бити срећни на овој свијету. Тога ради написао је он низ чланака, који скупа представљају један филозофски

буквар за обичне људе, који носи наслов *Срећа у животу*. За кратко вријеме, ово је његово дјело достигло двадесет издања. Осим овога Lubbock је написао неколико расправа, које се много цијене у научном свијету. Од тих су му најважније: *Прије историски човјек*, *Порекло цивилизације*, *Чула и нога у животиња*, *нарочито у инсеката*, и т. д.

ЂЕРЗЕЛЕЗ – АЛИЈА

— Миленко М. Вукићевић —

(СВРШЕТАК)

У овим пролазе скоро три године и ми ништа не знамо шта је радио Али-бег. Краљ Матија ратовао је 1477 и 1478 са Аустријом, а Турци су војевали по Влашкој и Молдавији. Могуће је да је Али-бег тада четнички испадао преко Дунава, те плијенио и робио по Банату. Тек 1479 имамо биљежака о раду Али-бега. Те године, готово у позну јесен, скупе Турци у Смедереву велику војску, преко 43.000 па под предводништвом Али-бега пређу Дунав и допру у Трансливанију до *Вашенбурга*, носећи собом гвожђе и огањ и остављајући за собом згаришта и пустош. У ово вријеме Змај-деспот Вук бјеше са осталом српско-угарском војском под Јајцем у Босни. У Банату бјеху остале српске војводе кнез Павле и Дмитар Јакшић. Баторија Стеван одбијао је Турке од Ердеља, али Али-бега није могао одбити док му не дођоше у помоћ кнез Павле и Дмитар Јакшић. Занимљиво је како Бонфини описује тај сукоб. Стеван Баторија, одакле је год могао, доведе војску из Угарске, Влашке, Саксоније и Сикулије, (Siculis), људе разнога рода. Међу тим јављено је, да се Али-бег с многобројном војском, која плачка, пали и пустоши приближује граници. Баторија се креће на сусрет

Турцима. Кнез Павле опомињаше друга да Турке наведе у Трансливанију, а он да се врати натраг, те да нападне Али-бега с леђа. Овом приликом војска под Али-бегом допрла је до Alba-Julia (Биоград у Трансилванији-Карлсбург) свуда плијенећи и палећи. Кад су се сударили, битка је била страшна и крвава. Турци су се држали да не може боље бити, потисну Баторија, под киме бјеше већ погинуло два коња, старајући се да поврати ред у војсци, која је почела узмицати. — У том удари, на бесне од првих успјеха Турке, кнез Павле са својим јунацима. Баторија се већ бјеше стропоштао од рана. Павле као олуја удари на Турке, продре, остављајући за собом мртва телеса као снопље, загрми страшном гласином, колико га грло доноси: „Гдје си, гдје си брате Баторија, јави ми се ако си жив; ево сам ти у помоћ дошао!“ Баторија окупан крвљу својом и туђом, савладан од рана једва одговори: „Ево ме друже и брате Павле, ево ме још жива, брани краљство, отаџбину и вјеру!“ Усхићен Павле повративши ред удари на Турке с таквом силином да им пресједе прва радост. Разбије их и нагна их у оближње горе, тако да и сам Али-бег, промјенивши одијело једва умакне пут Смедерева града. Тако прича Бонфини

(поменуто издање стр. 627-630) а по њему и наш Рајић (III. стр. 278-279).

Али-бег је 1481 год. опет са доста великом војском прелазио у Банат и водио борбу са Змај-деспотом Вуком и кнезом Павлем и Петром, „варадинским баном“, али и овај пут без успјеха.

Осим ових помена о Али-бегу, управнику Смедерева, има још неколико, и ако не непосредних, који се дотичу овог великог јунака Мухамедовца.

Године 1493 кнез Павле у зиму скупи један одред војске од 3000 заједно са Дмитрим Јакшићем, пређу преко Дунава, опустоше околна села и упуте се Смедереву, побиједо Турке, који су им били, изашли на сусрет. У близини Смедерева било је два кастела Али-бегова¹ (јер је овај Али-бег био врло богат човјек. У њима је било доста Али-бегових жена. Војници ударе, оба заузму, али се некако спасу Али-бегови синови и жене и побјегну Смедереву. Јакшић Дмитар, гонећи их, погине готово пред вратима Смедерева²) Али-бег се сад охрабри, скупи војске до 8000 почне их гонити, али му Срби умакну. Лед се на Дунаву већ био почео топити, те се Али-бег не смједо удаљавати од Смедерева, но се врати натраг. Али-бег је *ове* 1493 год. чинио још неколико испада у Банат, допирући чак до Трансливаније.

Пошље овога више се нигдје не помиње Али-бег. Ваљда је већ гдје погинуо, или умро. Ја нисам више ништа могао наћи о њему. Доста је то, да његово име испуњава историју Србије; (Змај-деспота Вука, кнеза-Павла и Дмитра Јакшића), Угарске и Румуније, од 1458-1493, а то ће рећи пуних *Тридесет и пет* година. Његови чести ратови, његови упади у земље преко Саве и Дунава нису могли остати без утицаја на народ. Народна појесија опјевала га је као јунака, који

не уступа Краљевићу Марку, давши му име *Ђерзелез-Алија*.

Чудновато је то, да предање народно у пјесми ништа не вели о смрти његовој осим оне у „Босанској Вили“ за 1888 годину. Бар мени за сад ништа није познато. Али за то навешћу овдје нека предања, која говоре о смрти Ђерзелез-Алије.

Навешћу прво оно предање, које се овамо код нас прича и које је везано за град *Пољаревац*¹. Новаковић је ово причање у поменутој расправи о пошљедњим Бранковићима овако навео: „Змај-деспот Вук заједно с једним Јакшићем удари једном са 600 људи на град Кулин, и свега га оплене. Жене турске и дјеца побјегну у Смедерево. Пошље тога он се врати преко Дунава, и оде у свој Сланбомен. Не прође много времена, а то се дигне чувени турски јунак Али-бег, те похара деспотове дворе у Сланкамену, кад деспота није било дома. Дознавши за то, Змај-деспот се спушти низ Дунаво на лађи и изађе на оно мјесто гдје је сад тулбе². *Гу позове Али-бега на добој*, и рани га. Али-бег побјегне у село Удовице и сакрије се, сељаци га нису смјели проказати, а деспот, гњеван погуби 60 до 70 сељака, те остану саме удовице у том селу, од чега му име постане *Удовице*. Али-бега ипак нађе и потјера га. Код Смедерева га сустигне, баш на оном мјесту гдје је сада Маркићева кавана, и на ново га рани. Али-бег побјегне преко Мораве и склони се у један рит, у који није могао нико да уђе. Змај-деспот Вук запали тај рит, и тако Али-бег изгори у риту, а мјесту од тога пожара остане име *Пољаревац*“.

Лако је на први поглед видјети, да је народно предање у овој причи измјешано неколико разних историских факата, које

¹ Ово причање налази се у Трношком Летопису Гласник срп. уч. др. књ. V. стр. 110; у „Кнежевини Србији“ *Милићевића* стр. 171 а навео га је и г. *Новаковић* у својој горе поменутој расправи.

² Тулбе је више Смедерева, крај Дунава.

¹ Један од тих је *Кулин*.

² О смрти Јакшића Дмитра има и друго причање.

смо раније навели. Али, да би се сама ствар још боље разумјела, да наведем овдје и оно што прича Трношки Летопис: Кад Турци освоје деспотовину, униште деспотство српско и поставе два Санџак-бега или паше у Смедереву. Први се звао Али, и њега су наши, незнајући турскога језика, звали *Бали-бегом*. Кад је једном српска војска под својим војводама Стефаном и Дмитријем Јакшићем и под деспотом била с Матијашом краљем под Прагом, тај проклетник Али-бег улучи zgodно вријеме и пређе са својом војском Дунав код Смедерева, поплијени сав Банат, људе, који су му се противили и старе жене мачем исијече. Што је било снажније и млађе дјеце до шездесет хиљада у ропство, и Темишвар, онда мален, сав попали и пороби, и у прве куће *Јакшића* и *Шевића*.

Кад чују за то Срби под Прагом, они оставе службу краљеву, сви се врате својим поробљеним кућама, и спремни пређу Дунав да потраже Бали-бега. Бали-бег скупи такође колико је могао, да им се одупре. Али су се српски војници, разјарени због учињеног робљења, силно тукли. Сам Дмитар Јакшић војвода тукао се мачем и рвао голим рукама са Бали-бегом, докле га није оборио на земљу те га ножем заклао. Од робља повратише, што су још затекли, а остало је већ било продано и у удаљеније стране одведено!

Из онога што смо раније рекли јасно је, да је овај сукоб између Али-бега и поменутих српских војвода био 1476 год; да бој није био с ове стране Дунава, но с оне код поменутог мјеста Пожежене јер то мислим да значи *Pozazin*), да се Јакшић Дмитар није борио са Али-бегом нити га ту погубио, но са његовим братом *Скендер-бегом*. А краљ Матија борио се са Чесима 1474 год. Најпошље Али-бег није погинуо 1476. год. кад и његов брат, јер смо видјели раније да је Али-бег живио све до 1493. год.

Осим овога причања, које се као што

се види, не тиче смрти Али-бегове но његовог брата *Скендер-бега*, има других предања, која говоре о смрти Али-бега. Једно предање вели да се Ђерзелез Алија гајиб учинио, кад се освједочио да је сестру Багајихак заклао. Други опет причају да је Ђерзелеза погубио Вук Зајчачин. Вели се, да је Вук затекао Алију на Ђерзелезовом пољу, када је клањао, дошао до њега и одсјекао му главу, јер Алија нехјте се оставити клањања, ма да је видио, да ће погинути. Ова предања забиљежио је *Коста Херцан* у збирци пјесама, прва књига стр. 586-587. У „Босанској Вили“ за 1888. год бр. 4. налази се једна народна пјесма, у којој се пјева да је Ђерзелез-Алију ухватио хајдук Сава од Посавља. Има и других предања о Смрти Ђерзелез-Алије.

Овдје је главно да истакнем да се пјева и прича да је Ђерзелез-Алију погубио Вук Јајчанин. А Вук Јајчанин није нико други но *Змај-Љутица*, као што се по Босни особито око града Јајца прича. Овај Змај-Љутица или Вук Јајчанин није нико други но *Змај-деспот Вук Бранковић*, син деспотовић Гргура Ђурђевића. Према свему опет излази да је Ђерзелез-Алија сувременик Вука Бранковића познатог под именом Змај-деспот Вук. А као што се види и предање и историја кажу да Ђерзелез-Алија нико други не може бити но *Али-бег*, управник Смедерева града, јер је с њиме највише имао ратова и сукоба као Змај-деспот Вук, тако и Јакшић Дмитар, који је и погинуо под Смедеревом.

Остаје нам још да кажемо коју ријеч о предању Ђерзелез-Алије или Али-бега. Па и овдје ћемо узети прво да видимо шта вели предање. У нашим народним пјесмама има мјеста, гдје је Ђерзелез-Алија називан „Потурицом“. Међу тим предања наше браће Мухамедоваца ништа не веле о поријеклу, ни о оцу Ђерзелез-Алије, мањ ако не узмемо оно, што се пјева да му је отац хајдук-дели Радивој.

Кад предање ништа не вели за појетскога Ђерзелез-Алију, да се обратимо историском Ђерзелез-Алији, Али-бегу, управнику Смедерева. Видјели смо да је Али-бег први санџак-бег Смедерева; видјели смо, да је живио до 1493, и видјели смо, да га Lussari di Giacomo di Pietro на стр. 102. свога дјела „Copioso Ristreto de gli annuali di gausa“ назива *Hali-passa Angelovich*, што би значило да је Али-бег истолице са Али-пашом Анђеловићем. Према томе значило би да и Али-паша Анђеловић исто што и Ђерзелез-Алија. Али питања је: ко је Али-паша Анђеловић? Из наше историје зна се, да је *Михаило Анђеловић*, велики војвода деспота Лазара, сина Ђурђева, а доцније намјесник деспотскога достојанства имао брата, који је у турској царевини био паша, који се звао *Мехмед*. За овога Мехмеда Лукари вели да је беглер-бег од Грчке а да се прије звао *Михаслогли*. Међутим Petar De Thomasüs, млетачки посланик из Будима у свом писму од 24. априла 1458. год. писано дужду, вели на једном мјесту да је Михаило Анђеловић имао брата који је био паша у Румелији (el Voivoda del q. despoto, che é fratello del bassa de Romania¹). Само не вели да ли се звао *Мехмед*, и да ли је то исто лице са Мехмедом Михаслогијом. Међу тим Никола Иштвани (Nicolo Isthvaffi) у свом дјелу: Hungarici Historia, post obitum glorvissimi Mathiae Corvini anno MDCLXXXV. стр. 2 ступац II. вели да је Али-бег префектиз породице Михаел-бегове (... Alibegus Samandriac praefectus, ex Michaelbegorum familiae). Из свега излази да су од једне породице: *Али-бег*, *Махмуд-паша* и *Михаило Анђеловић*. То се још боље види из Халкондила (VIII 231) гдје вели, да је 1457 год. био беглер-бег Румелије *Махмуд паша*, а то је брат Михаила Анђеловића, јер се на њега односе оне ријечи из писма млетачког посланика из Будима

дужду млетачком гдје се вели: el Voivoda del q. despoto che é fratello del bossa de Romania. Овај Махмуд паша је, како Халкондила вели, Грк по оцу а Србин по матери,¹ па је као дијете заборављен и одведен у Цариград. Што значи да је Михаило Анђеловић остао у вјери хришћанској, да су од неке знатне породице, а није немогуће, како вели К. Николајевић у својим „Српским Коментарима“ да су од неких арбанашких племића из Драваста и да су, како тврде западне аутори, били у сродству с породицом Бранковића.² Готово бих, према свему овоме био склон да мислим: е су Махмуд паша, Михаило Анђеловић, Али-бег и Скендер-бег браћа, па да су остала три (осим Михаила) заробљени, одведени у Једрене и тамо примили Ислам. Ако се ово све узме као основано, онда би *Али-бег управник Смедерева и Србије, у народним пјесмама Ђерзелез-Алија био Србин по матери, брат великог војводе српског Михаила Анђеловића, брат Махмуд-паше беглер-бега румелијскога*. Јунаштво сва три брата, што примише Ислам (Махмуда, Али-бега и Скендер-бега) прије би нас подсећао по оцу на крв арбанашку но на крв грчку, а њино презиме Анђеловић, још више потсећа нас да су то потомци какве арбанашке породице, која се већ била посрбила, можда још у вријеме Душаново, те је с тога и дошао Михаило на двор деспота Ђурђа Бранковића, поред тога и као сродник.

Ја ово пошљедње не могу потврдити, али никако се друкчије не да објаснити све оно, што наведосмо при крају овога рада.

Да завршим. Овим мислим да сам јасно доказао да *Ђерзелез-Алија* народних пјесама није нико друго до Али-бега,

¹ Гласник срп. уч. друшт. II. одјељак књ. XIV. стр. 219.

¹ Види и Zirveiser-a Geschichte des osman. Reichs. II. стр. III. Gotha. 1854.

² Гласник XI. стр. 305.

санџак-бега Смедерева и Србије, као и то да је примио заједно са браћом Ислам и да га народна пјесма за то зове „потурицом“. Његова су дјела заиста знатна и чувена. Ниједан прије њега није тако дуго и тако упорно водио борбу против

Хришћана као он. Особито су му чувени они четнички упади у земље угарске краљевине и борба са појединим српским витезовима, те га је за то народ наш тако лијепо опјевао и оставио спомена међу потомцима све три вјере Српског народа.

МОЈ ЛОВАЧКИ ПАС

— Из Животних Успомена —

— И. С. Тургењева —

Ловци често хоће да се хвастају својим псима и да преузносе њихова својства: то је такођер једна врста посредног самохваљења. Но несумњиво је то да се и међу псима, као и међу људима, налазе умњаци и глупаци, даровити и ограничени, а налазе се чак и генији, чак и оригинали*, а разноврсност њихових способности, „физичких и умних“, нарави, темперамента — неће уступати разноврсности, опаженој код људскога соја. — Могло би се скоро рећи да се од дугог, још од преисторијског времена, саживљења псета с човјеком, оно њиме заразило — у добром и рђавом смислу ријечи: његов рођени нормални састав нарушен је и измијењен, — као што му је нарушена и измијењена и сама спољашњост. Пас је постао болешљивији, нервознији, његов се вијек скратио; но он је постао интелигентнији, упечатљивији и смишљенији; његов се духовни хоризонт раширио. Завист, ревност — и способност за пријатељство; безобзирна храброст, оданост до самопрегоревања — и срамно лукаство и издајство; подозривост, злопамћење — и добродушност; лукаство и искреност — све се те особине јављају — понеки пут с поражавајућом снагом — у преобразованоме од човјека псу, који далеко прије но коњ

заслужује назив „најблагороднијег човјековог освојења“ — по познатом изразу Биџоновоу.

Но доста филозофовања: обратимо се фактима.

Ја сам, као и сваки страстан ловац, промијенио много паса, рђавих, добрих и одличних — нашао сам чак једног несумњиво лудога, који је и довршио свој живот, скочив кроз прозорчић на сушмионици, са четвртог спрата папирне фабрике; — но ван сваке сумње најбољи пас, којим сам у свом вијеку располагао — бјеше дугодлакаст, црн са жутим пјегам пас, именом Пегаз, кога бијех купио у околини Карлсруа од ловца-стражара (Jagdhüter) — за сто двадесет форината, око осамдесет рубаља у сребру. Доцније су ми неколико пута нудили за њ хиљаду франака. Пегаз — (он је жив и данас, премда је у почетку ове године изгубио моћ њушења, оглувио, оћоравио и сасвим се опустио) — Пегаз је крупан пас с кудравом длаком, са чудно лијепом, огромном главом, великим сивим очима и необично умном и гордом физиономијом. Соја није сасвим чиста: он је смјеса енглеског сетера и њемачког чобанског пса: реп му је дебео, предње шапе сувише меснате, задње малко мршаве. — Снагом је располагао ванредном и био је страшна задорица: сигуран сам да на његовој савјести лежи неколико псећих душа — о мачкама да и не говорим. — Почећу његовим недостацима у лову: њих је било

* У прољеће, 1871 године, видио сам у Лондону, у једном циркусу — пса, који је играо улогу „Кловна“, пајаца; исти је имао несумњив кољички таленат.

мало, и брзо се могу побројити. Он се бојао врућине — и кад није било воде у близини, он је дахтао и скапавао од жеђи; уз то је био малко тежак и спор у тражењу; но како је његово њушење било баснословно — признајем: ничега сличнога нигда нисам налазио, нити виђао — то је он, ипак, налазио дивљач и брже и чешће но сваки други пас. Његово застајање у лову бјеше дивно чудо — и никада — никада! он *није лагао*. — „*Кад Пегаз стоји — ту је дивљач*“ — било је опште примљено правило у нашем ловачком друштву. — Ни за зечевима, ни за другом којом било дивљачи Пегаз није трчао ни корака; но, не добивши правилног, строгог енглеског васпитања, он би, одмах за пуцњем, не чекајући заповијести, појурио да донесе убијену дивљач — недостатак важан! Он би по лету пгичјем одмах познао да је птица рањена, — и кад би, погледав за њом, пошао к њој, подигавши некаквим особитим начином главу, — онда је то служило као поуздан знак да ће је и наћи, и донијети. Док је био у пуној снази — никаква устријељена дивљач није му могла умаћи: он је био чуђења достојан „ретривер“ (retriever — нахођач), каквог само представити можемо. Тешко је побројити колико је изнашао фазана, који би се завукли у густе трњаке, којима су напуњене скоро све њемачке шуме, — глуварџа, отрчалих скоро за по врсте од мјеста, гдје су палаче, — зечева, дивљих коза, лисица. Дешавало се да су га доводили на траг — два, три, четири сахата пошље нанесене ране: требало је само рећи му: such, verloren! (тражи, изгубљено!) — и он би се, без оклијевања, отправљао кратким галопом с почетка на једну страну, затим на другу — наишавши на траг, пуштао би се нагло, колико би га ноге носиле, у трк . . . . Прође минут, други . . . и већ зец или дивља коза пишти под његовим зубима — или, гле, већ лети натраг с плијеном у устима. Једном, у хајци на зечева, Пегаз избаци

таки „кунштик“, да бих се ја данас једва усудио и причати, кад се не бих могао позвати на читаву десетину свједока. — Свршили смо били шумску хајку; ловци се скупили на пољани, близу шумског крајка. — „Ваш овдје сам ранио зеца“ — рече ми један од другова — и обрати ми се са обичном молбом: да упутимо Пегазу на траг. — Морам примјетити да се на те хајке, осим мојега пса, прозваног: „illustre Pègase“ (славни Пегаз) — није пуштао ниједан пас. Пси у таким приликама само сметају: сами се узбуђују и узнемирују своје госе — и још сувише, својим покретима буне и одгоне дивљач. — ловци-хајкачи *своје* псе држе на узицама. — Мој Пегаз, чим би се почела хајка и стали се разлијегати крици — претварао би се у кипа, гледао би пажљиво у шумску чету, једва примјетно дижући и опуштајући уши — и дисати би чак престајао; дивљач му је могла испред самог носа протрчати — он само што би задрхтао боковима или што би се облизнуо — и ништа више. Једном зец претрча буквално преко његових шапа . . . . Пегаз се задовољи тиме што се учини као да хоће да га уједи . . . . Враћам се к причању. — Ја му командовах: Such, verloren! он отрча — и за неколико тренутака, ми зачусмо крик ухваћена зеца — и гле, већ се јавља шумон лијепа фигуру мога пса — скаче право к мени. — (Он ником другом није давао свога плијена.) — Но наједаред, на двадесет корака од мене, он се зауставља, меће зеца на земљу — па хајд натраг! Ми се сви изненађени погледасмо . . . . Шта то значи? питају ме: — што ли вам Пегаз не донесе зеца? Он то нигда није радио! — Ја не знаћих шта да кажем, јер и сам ништа не поимах — кад се наједном у шуми опет разлегну зечји крик — и Пегаз и опет промиче кроз честу с другим зецом у устима! — Сложно, громко плескање руку поздравља га. — Само ловци могу оцијенити какво фино осјећање, какву

умет и какав разлог мора имати псето, које је, тек с убијеним, још врућим, зецом у устима — кадро, у највећем трку, већ пред самим господарем, осјетити другог рањеног зеча — и сватити да то вџња баш *други* — а не онај зец, кога он држи у зубима!

Други пут наведоше га на траг рањене дивље козе. Лов се ловио на обали Рајне. Он дотрча до обале, јурну на десно, затим на лијево — и, по свој прилици, закључивши да дивља коза, премда није оставила више трага, пропасти ипак није могла — бућну у воду, преплива рукавац Рајнин — (Рајна се, као што је познато, према великом херцештву баденском, дијели на мноштво рукаваца) и изишавши на противлежећи, лозом обрастао островчић, ухвати на њему козу.

Сјећам се још једног зимњег лова у висинама Шварцвалда — На све стране лежаше дебео снијег, дрвета бјеху обрасла огромним ињем, густа магла испуњаваше ваздух и чисто као да је крала обличја предмета. Сусјед мој испали — и кад му ја, по свршетку хајке, прићох, рече ми да је пуцао на лисицу — и по свој прилици је ранио, јер је узманула репом. Ми пустимо по трагу Пегаз — и он се онај час изгуби у бијелој магли, која нас окружаваше. Прође пет минута, десет . . . четврт часа . . . Пегаз се не враћаше. — Очеvidно, мој сусјед бјеше погодио лисицу: ако дивљач није била погођена, те би Пегаз слали узалуд, он би се враћао одмах. — Најзад, у даљини се разлегну глух лавез: он долети до нас као с другог свијета. Одмах поћосмо правцем тога гласа: знали смо да кад Пегаз није био у стању донијети плијен — он лаје над њим. Руководени овда онда испрекиданим узгласима његовога баса који се разлијеже, ми иђасмо; — а иђасмо сасвим као у сну — не видећи скоро ни на што стајемо. Дизасмо се уз брдо, спуштасмо се у јаруге, до кољена у снијегу, у влажној и хладној магли; стаклене иглице просипаху се на

нас са потресених грана . . . То бјеше неко баснословно путовање. — Сваки од нас изгледаше другоме као привиђење — и све унаоколо имађаше тајанствен изглед. Најзад, нешто као да се зацрни пред нама, на дну тијесног удубљења: то бјеше Пегаз. Сједећи на стражњим ногама, он бјеше објесио њушку — и чисто се намрштио — а пред самим његовим носом, у тијесној јами, међу двјема плочама гранита, лежаше мртва лисица. Она бјеше тамо отпузила, прије но што је скапала — а Пегаз не бјеше кадар да је дохвати. Зато нам се и јавио лајањем.

Он имађаше над десним оком нарастао ожиљак дубоке ране; ту је рану добио од лисице, коју је нашао још живу, шест сахати како је рањена — и с којом је био ступио у самртан бој.

Сјећам се још овога случаја. — Био сам позват у лов у Офенбург, варош недалеко од Бадена. — Тај лов је приређивало читаво друштво спортимена из Париза; дивљачи, а навластито фазана, бјеше ту у изобиљу. — Ја, дакако, узех собом и Пегаз. Било нас је око петнаест лица. Многи су имали одличне, већим дијелом енглеске, чистокрвне псе. Прелазећи с једне хајке на другу, ми се размјестисмо у линију на друму што бјеше поред шуме; с лијеве стране почињало се огромно, празно поље; на средини тог поља — на једно пет стотина корака од нас — уздизала се омања гомила кућица кромпира. Наједаред мој Пегаз подиже главу, поведе носом по вјетру и пође одмјерним кораком право ка удаљеној гомилици осушених једно до друго сабијених стаблика. Ја се зауставих и позвах господу ловце да пођу за мојим псом — јер „ту мора нечега бити“. Међутим прискочише и други пси, сташе се вртјети и мувати око Пегаз, њушити земљу обзирати се — но ништа не нађушише; а Пегаз, не бунећи се ни најмање, иђаше и даље, све једним и истим правцем. — „Морао је какав зец негдје запасти“, примјети ми

један Парижанин. Но ја сам, по изгледу, по свем понашању Пегазову, видио да то није зец, и поново позвах господу ловце да пођемо за њим. — „Наши пси ништа не осјећају“, одговараху ми они у један глас: — „по свој прилици, ваш се вара“. — (У Офенбургу дотле још не знађаху Пегазе.) Ја оћух, одапех орозе, поћох за Пегазом, који се тек овда онда, преко рамена, на мене осврташе — и доћох најзад до кромпиришта. Ловци — премда не поћоше за мном, ипак сви стадоше, и из далека гледаху на мене. — „Е, мој Пегазе!“ помислих ја — „зло ћемо се данас осрамотити, ако ништа не буде“ . . . . Но, у том истом тренутку, читава се десетина мужјака фазана, са заглушујућом лупом, узви у ваздух — и ја, на велику моју радост, оборих два комада, што ми се није свагда дешавало, — јер ја гађам доста слабо. — „Ето вам, рекох, господо Парижани, — и вама и вашим чистокрвним псима!“ — С убијеним фазанима у рукама враћао сам се к друговима . . . . Комплименти се просуше и на Пегазу, и на мене. Ја, по свој прилици, показух задовољство на лицу; а он — ни лук јео, ни лук мирисао! Није се чак ни снебивао.

Без претјеривања могу рећи да је Пегаз, увијек без изузетка, осјећао глумаре на сто, па и на двјеста корака. И крај свега што је био полијен у изналажењу, како је смишљено приступао к своме послу! Ни узми, ни остави, искусан стратег! Нигдје није опуштао главе, ни њушкао по трагу, срамно фрскајући носом; он је радио увијек вишим чулом, у великом, стилу, великим начином, као што се изражавају Французи. — Ја, који пут, не морам ни с мјеста да се макнем: само станем па гледам за њим. Веома ме је занимало ловити с киме, ко још није знао Пегазу; није пролазио ни по сахата, а већ се могли чути узвици: „Та ово је — професор, а не пас!“

Разумијевао ме је још док му све и не изговорим — доста је било да га само

погледам. Страхота много памети имађаше то псето. У том што је једном, заоставши за мном, отишао из Карлсруа, гдје сам проводио зиму — и пошље четири сата се нашао у Баден-Бадену, у старом стану — нема још ничега необичнога; но следећи случај показаће какву је главу имао. У околини Баден-Бадена појави се некакво бијесно псето и некога уједи; онај час изађе од полиције наредба да се свима псима без разлике натакну котарице на уста. — У Германији се сличне наредбе испуњавају најтачније — и Пегаз се нађе у котарици. То му бјеше до крајности непријатно; он се непрестано заљаше — т. ј. сјеђаше према мени — и час лајаше, час ми пружаше шапу . . . . но није се могло ништа, ваљало се покорити. — Кад, у један мах улази ми моја домаћица у собу и прича ми да је Пегаз синоћ, користив се тренутком слободе, закопао своју котарицу! — Ја не хтједох вјеровати; но пошље неколико тренутака, домаћица моја наново утрчава у собу и шапатам ме зове да брже дођем за њом. Излазим у трем, и шта видим? Пегаз се, с котарицом у устима, шуња по дворишту, и, завукавши се у шуму, почиње у нуглу копати земљу — и пажљиво закопава у њу своју котарицу! Није могло бити сумње, да је он замишљао да ће се на тај начин за свагда отрести мрске му незгоде.

Као скоро сви пси, он није трпио просјаке и рђаво одјевене људе — (дјецу и жене нигда није дирао) — а, што је најглавније, никоме није дозвољавао да што однесе; чим би видио да ко што носи на плећима, или на рукама, одмах би сумњао — и тада тешко панталонама осумњиченога — и, на крају крајева, — тешко моме новчанику! — Доста сам се за њ наплаћао глоба! Једном чујем страшну галаму у моме врту. Излазим — и видим за вратницима човјека рђаво одјевена — с поцепаним гаћама — а пред вратницима Пегазу у пози побједиоца. Човјек се горко

жалио на Пегазу и викао . . . . но зидари, који су радили на противној страни улице, саопштише ми са громким смијехом да је тај исти човјек узабрао у башти једну јабуку — и тек тада је слѣдовао напад Пегазов.

Нарави је био — не вриједи тајити — сурове и опоре; но мени је био одан ванредно, до њежности.

Мати Пегазова била је у своје вријеме знаменитост — и исто тако сурове нарави; ни самом се господару није умиљавала. — Браћа му и сестре такођер се одликоваху разним талентима; но из многобројне његове својте нико се ни приближно није могао с њиме упоредити.

Прошле (1870) године био је још изврстан — премда се већ брзо умарао; но љетос га све издаде. — Мени се чини да је добио размекшање мозга. Чак га и

памет оставила — а не може се рећи да је одвећ стар. — Има му свега девет година. — Жалост бјеше видјети тог у истину великог пса, како се бјеше претворио у идијота; у лову би чак узео бесмислено тражити — т.ј. трчао би напријед по правој линији, објесив реп и опустив главу — час би се наједном устављао и гледао у мене напрегнуто и тупо — као да би ме хтјео питати, шта да ради — и шта ли би то са њим! — *Sic transit gloria mundi!* — Он још живи код мене у пензији — но то већ није пређашњи Пегаз — то је жалосна развалина! — Опростио сам се са њиме не без туге. — „Збогом!“ мислио сам — „мој несрављени псу! Нигда те заборавити нећу, нити ћу већ стећи такога пријатеља!

А тешко да ћу више и ловити.

С руског
Ј. Максимовић

О БУГАРСКОМ ПОЗОРИШТУ

(од Р. Ротхајта)

Можда ће Бугарска бити једина држава у којој се драмска књижевност и умјетност тако мало цијене, да нема ни једног сталног позоришта. Тек од прије неколико мјесеци помишља се да се у Софији, коју Бугари удешавају тако да покажу све што су стекли, јер много нијесу наслиједили, — сазида стално позориште, разумије се државном помоћу. Та идеја дошла им је из Петрограда. Прије више мјесеци руски цар, сјетивши се оскудице сваке умјетности у Софији, наредио је, да се из царских дворских позоришта у Петрограду и Москви избере извјесни број костима и декорација и као поклон пошље бугарском народу. Тек кад су та одијела и декорације стигле у Софију, општински одбор, коме су ти пакети и били упућени, донесе одлуку: да се назида нарочита зграда за

позориште. То је било баш у вријеме, кад је са једном страном финансијском групом био склопљен уговор о варошкој лутрији. Тај уговор зајамчава општини годишњи приход од 600.000 дин., а од те суме остављаће се на страну сваке године по 100.000 дин., док се не напуни читав милијун. Према тој суми, коју мисле утрошити, позоришна зграда треба да буде и лијепа и угледна. Још се мисли, да се зграда почне зидати од сад па за пет година.

Та одлука софиских општинара биће двојако важна за бугарску драму, јер њој до сад није недостајао само оквир, него и садржина.

У свој Бугарској има само једно једино глумачко друштво; то је оно, које сваке године по седам мјесеци даје представе у Софији, у згради „Словенске Бе-

сједе“, зборном мјесту свих Словена, који живе у Софији. Тај локал није ништа мање него мизеран за давање позоришних престава, и даске, које у тој згради свијет значе, врло су кратко удешене.

То позоришно друштво има свега осамнаес чланова (шест дама и дванаест центлмена), па ипак је простор врло мали. Оснивач друштва, то је његов садашњи управитељ Канели, син једнога од оних пољских бораца за слободу, који су послије угушеног устанка од 1863 г. пребјегли у Турску, и који се примио војне службе у добровољачком корпусу Чајковског. Отац Канелијев постао је у Турској официр Садик, дотурао до паше, и у пошљедње вријеме био командант жандармерије у Источној Румелији. Млади Канели мислио је бити чиновник, и био је неко вријеме у бугарском министарству спољних послова. Али му та каријера није годила, и он је напусти отишавши у Петроград, као питомац кнеза Фердинанда, да слуша тамошњи драматски курс. Кад се прије више година вратио у Бугарску, основао је ово своје данашње друштво, и с њим ради и успијева — како кад. У свом друштву он је једини, који за глумачку умјетност има и теоретске и практичне спреме. Његови остали другови једва да могу задовољити и најскромније захтјеве.

Разумије се да су и материјалне околности не може бити неповољније. Истина, држава даје друштву годишњу помоћ од 40.000 дин., али из те суме треба куповати не само сву позоришну спремину, већ плаћати и плате и све остале трошкове. Отуда на сваког члана просјечно долази врло мала сума. Пошто је сама влада утврдила плате, глумци су и нека врста чиновника. Мјесечне плате су између 100 и 250 динара. Прва хероина престава све могуће трагичне улоге за 140 динара мјесечно. Само један једини члан друштва, сам директор, смије се похвалити, да прима 280 динара мјесечно. Због те правичности

којој је задатак да све изравна, опадају све приватне набавке за позориште. Све ово што се на позорници носи, и најмање парче одијела, све до укусице и шлајера за даме, припада држави. У том погледу, али само у томе, околности су идеалне.

Из прихода од улазница покривају се издаци за кирију, огријев, освјетљење и штампање објава. Само у случају да преко свих трошкова по што год претекне, дијели се на чланове друштва. Али то бива тако ријетко, да се та подјела појављује само у жељи ових глумаца.

Но и како би могло бити друкчије кад се становништво тако мало интересује за позориште? У позоришну дворану „Словенске Бесједе“ може да стане свега пет стотина гледалаца, али је посјета таква, да се не зна за случај кад је дворана била пуна. Од сједишта, од којих су најјефтинија пола динара а најскупља четири динара, просјечан је приход 100 динара. Старосједиоци опомињу се, да је се тај приход свега једном попео до суме од 360 динара. То је, у осталом, било чудо, о којем се и данас у Софији прича.

Али и поред свих у оваквој мјери скучених околности, ово позоришно друштво има задатак да оно неколико лица, гоњена жеђом за што вишим сазнањем и одушевљењем према умјетности, посвјете у тајне трагичне Музе. Позориште је упућено на пријеведе страних драмских производа, јер је овима бугарска књижевност тотално оскудна. Млади људи, који су се школовали у иностранству, у оскудици другог посла, преводе разне комаде. Од њемачких писаца највећма је преведен Шилер, јер је тај писац у великој части у Софији. Сиротог Гетеа нијесу Бугари ни до данас отворили. Од новијих њемачких писаца цијењени су Рихард Фос и Судерман, чије су драме: „Ева“, „Част“, и „Отаџбина“ преставају у овом позоришту. — Да ли позориште плаћа и тантијеме, нијесмо могли дознати.

Остали репертоар узет је од Руса

(Островски и Гогољ) и Француза, од којих су комади Диме Сина и Виктора Ига „прерађени за бугарску позорницу“. Али пред свима је Шекспир. Пошто се никаква позорница не може ни замислити без Шекспира, у софиском позоришту играју се „Хамлет“, „Отело“, „Млетачки трговац“, „Кормолан“, „Краљ Лир“ и „Леди Макбет“. И то све у једном позоришту које има осамнаест глумаца и које првој трагеткињи плаћа 140 динара мјесечно.

Међу тим, људи се помажу како могу. Мртви и живи пјесници неће узети за ало, што управитељ овога позоришта, не по својој вољи но из нужде, не штеди ни мало њихове производе прије но што ће се они изнијети на позорницу. Прије свега овај управитељ, који мора да зауздава своје артистичко одушевљење, мора да је у начелу против сваке сцене, која на позорницу изводи масу свијета, као што, сиромаш, нема никаквог начина да се помири са захтјевима, које пјесник ставља техничком персоналу. Јер у софиском позоришту, у одјељењу за реквизите, има само једна једина машина, и то она, са којом се покушава подражавати звиждање и хука вјетра. Та справа набављена је из поштовања према Шекспиру. Остали елементарни догађаји и не опажају се на овој позорници — јер за њих нема ни једне справе.

У цијелом репертоару има само два бугарска комада. Те комаде написали су два бугарска пјесника. Један је Иван Вазов, бивши бугарски министар просвјете; други је пјесник бивши учитељ Василије Друмев, потоњи бугарски митрополит и софиски владика Климент, који је прије кратког времена умро. Нема сумње да би софиско позориште узело у репертоар и још коју бугарску драму, да их само има. Оно неколико што их има тако су рђаве, да се не могу изнијети на позорницу чак ни из патриотизма, и ако је у име овога у Софији и Бугарској много што шта допуштено. Па ни дјело Ивана Вазова нити је

драма, нити је од вриједности. Оно се зове „Емигранти“ и састоји се из низа патриотских слика врло сумњивог квалитета. „Емигранти“ се догађају у Румунији. Први чин: бугарски емигранти договарају се да дигну устанак у Бугарској (1876/77 год.) други чин; изводи се организација завјере; трећи чин: завјереници траже новаца од богатих Бугара, који живе у Румунији; четврти чин: пљачкање касе једног богатог Румуна; пети чин; одлазак завјереника из Румуније у Србију. Поред шупљих декламација о дужностима завјереника, који су се ријешили на тако велики и важан посао и патриотских фраза и заклетва, Вазов је покушао да у тим сценама без везе и поезије уплете и једну љубавну историју; у једној епизоди казује се љубав поглавице завјереника, Владикова, према кћери неког Добровића.

Климентова драма има на ту врсту литерарну већег права од Вазовљевих „Емиграната“. И она је направљена неспретно, али она износи за се један догађај који је свршен, описује душевне заплете, има драмских момената и карактеризира поједина лица. Та драма зове се „Цар Асен“, и њен је предмет из историје негдашње Бугарске. Асен има једног оданог савјетодавца, Иванка, коме је Асенова кћи срце поклонила. Али Иванко воли кћер једног грчког војсковође, кога је Асен у неком боју заробио. Грка и његову младу кћер држи Асен у свом двору. Иванко обмањује Асенову кћер претварајући се да је воли и користи се повјерењем заљубљене дјевојке те јој измами кључ од Асенове одаје за спавање. По томе напада цара у сну, убије га, заузме пријесто и на њега подигне, као своју жену, и ону Гркињу. Али Асенов брат дође с војском, освети убијенога па сам заузме пријесто. Ти догађаји, ма каква се оцјена о њима изречла, ипак су добра грађа за историску драму.

Међу тим Вазов стоји на много већој висини као лирски пјесник.

Предпрошле године Бугарска је изгубила једног вриједног преводиоца и врло популарног писца. То је Алеко Константинов, који је близу Татар Пазарџика, идући у друштву са својим пријатељем и народним послаником Такевом мучки убијен. Убице су у засједи чекале Такева, и од њихова олова, намијењеног Такеву пао је Алеко. Између осталих ствари Константинов је превео и Молијеровог „Тартифа“, који се на софиској позорници даје са успјехом, који, према осталим околностима, може да изненади. Печко Славејков, довољно порист у Бугарској као лиричар и озбиљни пјесник-философ Михаиловски, који стално живе у Софији, нису се до сад опробали на драмском пољу.

Пада у очи да Бугари немају ни један свој оригиналан музички комад. У томе погледу они су изузетак међу Словенима

— који им то сродство, у осталом, често и одричу. Тешко се може наћи такмало интересовања према музици и пјесми као у Бугарској. Због тога у софијском позоришту још није виђена ни опера, ни оперета, и вјероватно је, да њих неће бити ни онда, кад позориште буде материјално много боље стојало.

По два мјесеца у години, у јулу и јуну, софијска позоришна дружина путује по унутрашњости Бугарске. Прошле године путовала је и по Турској, и давала је преставе у Цариграду, Солуну, Велесу и Скопљу. Разумије се да у тим мјестима није давала она два патриотска комада од Вадова и Климентов. Само то путовање чињено је у циљу пропаганде. Турци, против којих Бугари толико вичу, нису правили никакве сметње томе путовању.

Ј.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Продот

Приче из историје старог вијека, с грчког М. Ј. М. (ајзнер) Издање и штампана Ст. Х. Поповића. Крагујевац 1898.

Има врлина које саме по себи нису никакве врлине, али које су стекле то име само с тога што не личе на оне много ћифетанске радње које сваки дан гледамо и слушамо. Зато је симпатична ова књига, као и њен преводилац, зато што се, поред све своје важности, јавила нечујно у једној немој паланци, без рекламаторских позива на претплату и вашарских огласа, без трговачких понуда Провсјетном Сајвету и без камарадских „реферата“ књижевним листовима. А још један разлог, најзад: код нас се преводе они класици на којима се може ћарити, које гимназисти морају куповати за своју потребу. Корнелије Непот, Цезарове *Коментаре о галскоме рату*.

Г. М. је и раније, са исто толико љубави према старима и похвале и тако данас ријетке скромности, превео раније ону велику, дивну и успјешну књижицу Епиктетову: *Сјети се* и њежне и љупке *Идиле* Теоуиспиве.

Био бих у стању да се окладим да на сто људи који прате нашу књижевност нема ни десет који знају да су ова дјела преведена и на српски! Реалистички правац нашега доба потискао је класицизам, стари богови су пали и никада се више неће дићи. Али ми гријешимо у томе; због комшије Николе омрзли смо и Светога Николу; због тога што су нас онако варварски мучили и мозак нам спарушили са латинским консекуцијама и грчким аористима, због потпуне неплодности и несувремености класичнога образовања, ми смо омрзли старе ауторе, код којих има толико љепоте, истине и великих осјећаја. Треба читали само Херодота,

па да се види како се лијепо трезвено, објективно, са нешто топлине и љубави према послу писала историја на пет вијекова прије Христа. Под пером великога Халикарнаолина васкрсавају стара, удаљена, магловита доба, људи стари неколико хиљада година са свима њиним страстима и врлинама. Човјека освјежава ова књига којом се преноси у други свијет који је нашем свијету био тако разилан и тако силан!

Ми нисмо у могућности да контролишемо вјерност превода, ма да сама репутација Г. М. даје јемства за њ, али толико можемо рећи да је пријевод лијеп и читак. Једна би напомена била због оне необилне транскрипције особних имена. Код нас постоји иста транскрипција која и код Нијемаца и Француза, и какав је разлог новачењу? Можда би се нашао какав филолошки разлог због кога би се казало Иродот а не Херодот, али је у тим стварима мјеродаван само *улиз*, свакодневна употреба, и примљен обичај.

Биоград

J. C.

Добриловски учитељ

смишља из учитељског живота, написао Мих. Сретеновић. Биоград, парна радикална штампарија кн. спом. бр. 35. 1899 г. Цијена 20 пара дин.

Пошље једногласне оцјене Сретеновићеве приче „Милићев Гроб,“ гдје јој се одриче икаква умјетничка вриједност, он поново голица и чйка. „Добриловски учитељ“ могао је можда још и послужити каквој забави да се прочита онако, да буде једна тачка више у програму, али да се морала штампати у листу, па још поново прештампавати у засебну књижицу, која обухвата тамам један штампан табак, то није никако ни морало ни требало бити. Хартија је до душе врло јефтина, али не пишу се приче ради хартије, него је хартија ради прича ту. Ову је причу одијелио писац са три звјездице на четири дијела, који скоро у цјелини фабуле не стоји ни у каквој вези. У првом одсеку

говори се како је постала добриловска школа. Опћина која се састоји из два села Сунчаника и Руменике препирући се хоће ли се у једном ил другом селу подићи ова просвјетна кошница, решава да буде на трећем мјесту, на висоравну између оба села у Добрилову. Ово би вјешто перо могло опширније разрадити уносећу хумористичан елеменат: како се оваки спорови обично решавају уз велику кампању ситничарских позива и завршује обично неочекиваним резултатом т. ј. да се решава онако како ни једна струја не би била задовољена али из обичне слабости пакости ипак умирена. У другом дијелу говори се како је досадно живјети тако учитељу одвојеном од свијета. Како би учитељ у таким приликама испомагао се виолином, ал која корист кад нема кога да уздише уз његову свирку. У селу Руменици има трговац Теша који има остарију дјевојку, што „има страст да се заљубљује“. Одмах се расплету мреже да се упеца учитељ у љубавне вигове, ал која вајда он као Енглеz. Бадава сва врачања, његово срце вољело је другу. Долази трећи дио, велики свечаник у добриловској цркви. Попина Продана дошла у цркву, и „соколово око“ учино спази је, (то је та друга), и уча отпоче да поји и слави Бога као никад дотле. Кад се свршила служба, поп га пољуби у чело, а он му пошље исповједи: да *љуби* његову мјезиницу. Поп као поп. Шта он зна, да је љубити то што и вољети. Разљути се на учу, увријеђен овом исповјешћу, полети кући. „Вјетрић је пиркао и играо се са сиједим власима косе и браде његове, а он је непрестанце рукама млатио, као да неком нешто доказује.“ Одмах узе Продану преда се: Ти си се љубила са учитељем? — Нисам. — Јеси. — Долази четврти дио. Саочавање Продане са учом.

„— Попо, ви ме нисте разумјели. Нисте ме хтјели саслушати, да вам објасним. Нисам ја казао да сам љубио госпођицу Продану, него да је љубим.

— Један ђаво, упаде му попа у ријеч.
„— Не попо, то значи да је волим...
Не хтједосте ме чути, а ја сам је хтјео
у вас запросити, јер знам да и она мене
воли!... Сиромах сам истина, али, Бог
је једини газда!...“

Поп дође к себи. Лице му се разведри. Дјеца цјеливаше руку попу а „срећи и радости њиховој не бјеше краја!...“

Тако је свршена ова доста комична ствар патетичном интерпункцијом усклика наивне ове приче.

Ј. П.

Векфилдски свјештеник,

писао Оливер Голдсмит, с енглескога превео Др. Љубомир Недић (Издање Српске Књижевне Задруге 49.) Биоград, 1898.

И по други пут енглески роман улази код нас у моду. Прије двадесет и пет година, *Видовдан* је доносио и претштапавао плитке, глупе енглеске романе из High-life-a. Њих је преводио и Г. Стојан Новаковић, чијем се добром укусу сада пјевају химне. И пошље дуже владе рускога романа, опет је дошао енглески, паметни красни реалистички роман. Људи на чији се добар укус и књижевно образовање с правом полаже, Г. Андра Николић и Г. Љубомир Недић, дали су се на превођење Елиота и Голдсмита. У кратком размаку од неколико година угледаше свијета *Воденица на Флоси* и *Векфилдски свјештеник*, у овај мах још изла-

зи у *Делу* славни роман Такарајев: *Тржиште људских таштине* (управо: *Тржиште таштине*). Ко је у стању да осјети и оцијени праву књижевну љепоту, мора с радошћу поздравити овај појав.

Векфилдскога свјештеника сматрају за класично дјело енглеске књижевности. То је модеран роман у својој првој фази, са dobrим ознакама новог правца и са лошим траговима стар. Обичан, свакодневан живот породице сеоскога свјештеника, природно и логично развијање догађаја, вјерно цртање људи са свима њиним маханама и врлинама и прост, слadak не декламаторски тон који грије цијелу причу. Мало јаче изражене ове добре особине и ето модерна романа! Од старог правца је романтички расплетен, онај божји заступник на земљи, Сер Виљем Торнхил, који уз праску крајње необичних догађаја награђује гоњену добротел и казни триумфујући порок, оно старинско моралисање са нешто специфилно енглескога лицемјерства. Али зна, најзад, можда ће се нашој публици ово и допасти, а оно прво погледати досадно. Шта ћете, о укусу се, кажу не дискутује!

Пријевод Г. Недића је литераран, у првом смислу те ријечи. Гладак је, читак, веома пријатан, и канда чува сву драж, свјежега стила Голдсмитова. Г. Саво Миланковић превео је оне двије пјесме, нарочито *Баладу* веома, веома лијепо.

Биоград

Ј. С.

ПРЕГЛЕД ЛИСТОВА

Бранково Коло доноси у свом 13, 14, 15, 16 и 17 броју наставке раније отпочетих прича и чланака. У 14 броју почело је доносити познати роман грофа Л. Н. Толстога: *Васкрсеније*. У 16 броју прештампано је *Звоно* Fr. Schillera у класичном преводу покојног *Ник. Косановића*. Овај превод може служити за углед како ваља преводити да се остане и што вјернији оригиналу и што љепши у преводу. Врло је лијепа и непристрасна критика *Ивана Лоркотића*: Хрватска књижевност у 1898 години.

Босанска Вила До сада је изишло 7 бројева. Од чланака напомињемо *Андра Лукић* глумца и ре-

дитељ Српског Народног Позоришта у Новом Саду са сликом и *Јелена Јов. Димитријевићева* са сликом. Оба ова исцрпна чланка упознају нас: са умјетником и љубимцем српске Талије, који је лани свечано прославио своју двадесетпетогодишњицу и са једном пјесничком душом њежног и лијепог пола. Осим наставака, неких стручних чланака и разних пјесама, доноси нове оригиналне радове у прози: *Људи Арса* од Михајла Милановића и *Часлов* од Сенћанина.

Нова Искра доноси у својим последњим бројевима осим наставака нове оригиналне приче од Радоја М. Домановића: *Певачев Ускрс*; од Мил. П.

Ђирковића: *Ускрс господина Мајора*; од Д. Ђ. Омчикуса: *Лаза Полицај* и од превода од Хенрика Сјенкјевича: *У јуниол приморју*. Биљежећи ове радове у хронику лијепе књижевности истичемо још нарочито чланке Павла Поповића: *Српски комади* у К. С. Народном Позоришту.

Звезда има у својим пошљедним бројевима (26—38) неке оригиналних прича: *Идеалисту* слику из друштва од Радоја М. Домановића; *Швабику* причу Свет. Ђоровића; *Самсар Митка* од Бранислава Ђ. Цветковића-Брана и *Непознатог Познаника* од Бранковинског. Од pjesама сретамо се са стиховима свију млађих познатих па и непознатих pjesника. Међу преведеним причама има: *Олашка* из америчког живота од Хенр. Сјенкјевича; *Козна? Guy de Maupassant*; *Окружни лекар* од И. С. Тургењева, *Истинска прича* од Жоржа Ренана и *Буди благословена* од Х. Сјенкјевича. Драгутин С. Милутиновић доноси Коментар Бесмртнику из „Србијанке“ Симе Милутиновића. Повећаје студија Модерна жена и одељци из лирских набацаја. Павла Мантегаца са насловом *Пустинја*. Како је *Звезда* постала стјепиштем млађе литерарне снаге у Србији, ваљало би је већом мјером и материјално потпомоћи.

Полицјски Гасник осим наставака знаменитог романа *Злочин и казна* од Ф. М. Достојевског и стручних чланака, доноси у својим (9-17) бројевима: *Невини кривац*, трагедија из живота од М. П. и *Убиство у Кленовцу*, криминална приповијетка од Б. Остало су преводи, прераде и конструисане оригиналне приче по најновијим догађајима криминалне хронике.

Женски Свет доноси у свом 5 броју осим наставака причу: *Мађеха* из живота једне младе жене од Зоја Рајса и двије pjesме посвећене Змају и његовој прослави, од *Данице* и Богдана Крајишника. У овом броју наставаља Илија Белеслијин свој лупки циклус: *Из медених дана*.

Учитељски пријатељ доноси стручне чланке и разноврсне биљешке уз знатно ниску цијену листа све више испуњује своју задаћу и занима све шири круг својих читалаца. Учитељски пријатељ доноси чешће изврсне преводе из свјетске белетристике а кадшто и оригиналне. Најтоплије препоручујемо овај лист што излази сваке недјеље а цијена му је годишње 1 форинта.

Школски лист излази у Сомбору под уредништвом Николе Ђ. Вукићевића. Програм листа обиљежила је редакција „Позивом на претплату“ ступајући у тридесету годину свог изласка овим ријечима: „За свету дужност сматраћемо, да и на даље помоћу листа нашег ширимо здраве назоре о васпитању а у духу науке Христове, да се боримо за добро и напредак српске вјероисповједне школе православне, да заступамо праведне интересе православног српског учитељства.“

Луча у својој свесци за јануар и фебруар доноси осим pjesама и оригиналне приче из пера Милке Гргуруве и Николе Јанковића. Осим тога има превод: *Развитак критике* од А. Ханкена, лијеп број народних умотворина и књижевне биљешке.

Српски Сион донио је у свом 16 броју лијепу слику Панте пл. Поповића: *Васкрсеније твоје*.

Књижевност

— С Л О В Е Н С К А —

С р п с к а

Матица Српска умолила је: Јована Живановића да оцјени *Шурминову повјест књижевности*; Ђорђа Магерашевића *Вукове граматичке и полемичке списе*; Др. Ђорђа Деру *Вујићеву Националну економију*; Радивоја Врховца *Вуков рјечник*; Јована Радонића *Новакоскићев Законик Цара Душана*; Илариона Зеремског *Епархијске Шематизме*; Милана А. Јовановића *Ердуђелијеву историју Новог Сада*; Милутина Јакшића *Сенткларјеву повјест*; Аркадија Варађанна *Бакићеву*

Општу педагогију; Јована Грчића *Маргалићев пријевод Косовских pjesама* и Тих. Остојића *Хрватске народне pjesме* и *Новија издања Српске Књижевне Задруге*.

Низ Родно Приморје. Изшла је из штампе нова књига Марка Цара: *Низ Родно Приморје*. Елегантно и угледно издање Књижарнице Пахер и Кисећа показала је и овом приликом како ваља са техничке стране опремити књигу у свијет, а Марко Цар гарантује својим именом пуну љепоту ових слика и утисака с Јадрана. Насловни лист има лијепу слику једне романтичне партије с мора. Цијена је 50 новчића. О овом дјелу донијећемо опширнији приказ.

Васкрсеније роман грофа Л. Н. Толстога, што га у *Бранкову Колу* преводи наш врени сарад-

ник Ј. Максимовић, излази отштампан у издању Карловачке Књижарнице Свет. Ф. Огњановића. Изићи ће 10 свезака по 3 табака. Цијена је свесци 20 новчића. Може се прелагити и добити прва свеска у Издавачкој Књижарници Пахер и Кисића у Мостару.

Нагјечај за српске позоришне комаде у Биограду. Управа Краљ. Српског Народног Позоришта, с одобрењем министра просвјете и црквених послова, расписује стечај за оригиналне комаде из српске историје или српскога живота. Сваки комад треба да је у толиком обиму, да, приказан даје цијелу једну вечерњу представу од 2½—3 сахата. Према томе, оставља се писцу да изради цјелину у три, четири или пет чинова. Дјело може бити или трагедија или комедија, у прози или у стиху. Награда одређена за ову циљ износи 2000 динара у сребру. Ова ће награда припасти комаду или комадима према њиховој евентуалној и односној вриједности. Примљена дјела сматраће се као својина народнога позоришта за пет година, рачунајући од прве представе, и писци немају за њих никакву тантијему за све то вријеме. Рукописи ће се подијети Управи Народног Позоришта до 22. фебруара 1900. године. Рукопису ваља приложити писмо, у коме је име пишево, и на ком ће бити мото, који је на рукопису. Кома се дјелу досуди награда, од онога ће се писмо отворити. Рукописи ће се прегледати до краја марта 1900 године и резултат објавити одмах по прегледу, преко новина.

Српска Трговачка Кореспонденција. Д. М. Траван, књиговођа, издао је позив на претплату на други дио своје *Српске Трговачке Кореспонденције*. Она ће изијети 15—16 штампаних табака, цијена ће јој бити 3 динара.

Каталог српских књига за 1899 годину, издала Српска Краљ. Дворска Књижара Мите Стајића у Биограду.

Овај лијепо увезани каталог књига уређен је прегледно и доста потпуно. О савршеној коректности дабогме да не може бити спомена. Нарочито је гријешено у цијенама књига. Све друге особине овог најбољег досадањег каталога српских књига имају се приписати ваљаној Срп. Краљев. Дворској Књижари Мите Стајића у Биограду. На захтјев шиље се каталог бесплатно.

Путовођа кроз Србију — намијењена књига официрима, чиновницима свију струка, трговцима, предсједницима варошких и општ. судова и у опште државним и приватним службеницима као и сваком путнику, саставио Мих. М. Радојевић, рачуноиспитач у пензији. Цијена 2 динара.

Кишобран св. Петра Овога мјесеца улази у штампу, најчувенији хумористични роман познатог мађарског књижевника Калмана Миксата: *Кишобран св. Петра* што га је превео с мађарског Јован К.

Лазиф. — Имајући на уму, да је Миксат један од најдуховитијих и најчувенијих мађарских књижевника нашега доба, чија се дјела и на страним језицима са слашћу читају, преводилац се нада лијепом одзиву читалачке публике. — Како се овај роман одликује особито занимљивим цртањем појединих сцена, вјерним представљањем људи и религиозних прилика, протканпх изврним хумором, то ће занимати читаоце. Дјело ће изијети око 15—16 штампаних табака велике осмине, и штампаће се на врло лијепој и глаткој хартији. Цијена је за претплатнике 2 круне. Претплату примају сва уредништва српских белетристичних листова, као и преводилац у *Фердину*. (Ferdinandfalva via Pancsova.)

Iverje skice i sličice A. G. Matoša. У овој збирци укусне израде Пахер и Кисића изишле су окраће и подуже сличице А. Г. Матоша познатог и српској читалачкој публици са својих радова у *Бранкову Кољу*, *Делу и Зофи*; у овој лијепој књизи изишле су: Моћ савјести, Незахвалност, Честитка, Переци, Фришки переци — —, Кип домовине лета 188* и Миш. Цијена је 60 новчића. Опширнији реферат у ком наредном броју.

Најљепши пар зове се сличица из занатлиског живота што је написао Мих. Сретеновић. Господин Сретеновић би *више* користио књижевности кад би *мање* писао.

Биједни људи приновјести Милана Будисављевића. Као што *Бранково Коло* доноси, ова књига изишла је, у дивној одори штампарске израде, без предговора и без поговора, са 10 приповјести јавља нам се млад, даровит, истинском појезијом задахнут приповједач, наша нова, наша љепша нада. Ми на жалост књиге нисмо примили.

Позоришни Гласник, зове се лист за југословенска позоришта, забаву, умјетност и књижевност, којег покреће Дим. В. Ст. Нишлић у Шапцу. Изишао је позив на претплату, са громоуцателним епилогом: „Доле с профанисањем позоришта!“ Излазиће 1., 10 и 20., у мјесецу на 8 стр. Цијена за Србију 6 дин. за друге крајеве 4 фор.

Љубав према књизи по Edmondu de Amieisu, са напоменама неколико српских књижевника. Ова свеска *Мале Библиотеке* даје се *бесплатно*, да би се публика упознала са обликом, програмом и цијеном ових књижица, које ће периодично да излазе у *наклади Издавачке Књижарнице Пахер и Кисића у Мостару*. Ова библиотека одговараће у потпуној мјери начелу: *занимљиво, ваљано и јефтино*. Она ће бити у српској књижевности слична Рекламовој „Универзалној библиотеци“ у њемачкој. Свака ће свеска износити 5-6 штампаних табака, а цијена јој је циглих 12 новчића. Свеске *Мале Библиотеке* доносиће оригиналне радове свију, а нарочито даровитијих млађих српских књижевника и најодабраније пријеведе из свјетске

лијепе књижевности. Прве свеске донијеће занимљиве приче, хумореске цртице из наших старији и млађих најодличнији пера: Осим тога у овој ће библиотеци изићи једна серија свезака под натписом *Албум српских књижевника*, у коме ће бити заступљени најљепши радови у везаном и невезаном слогу стотине српских приповједача и пјесника. Уз сваки рад биће лијепо и укусно израђен лик аутора, тако да ће ово бити не само најљепши зборник лијепе српске књижевности, него и албум стотине ликова трудбеника српске књиге. Препоручујући најтоплије овај потхват, упозоримо наше читаоце на оглас у овој свесци *Зоре*.

У спомен народне свечаности и прославе Змајево, одлучио је одбор за прославу, а по овлаштену самога слављеника, да штампа његове *Ђулиће* и *Ђулиће Увеоке* у засебној књизи, са сликом пјесниковом и сликом *Љубе Змајеве — Руже*. Ово издање заинтересоваће наш читалачки свијет у толико више, што ће бити допуњено са четврт стотине пјесала, које нису биле у дојављеним издањима, нити су гдје штампане: а биће врло укусно и у погледу штампе, и у погледу хартије; једном ријечи: достојно пјесника, достојно свечаности, достојно народа, коме је и намијењена, а изаћи из штампе пред саму прославу. Како би ове дивне пјесме могао и сиромашни Србин набавити, одлучено је ударити што нижу цијену; а цијена је по комаду: *1 флор. 50 нч.* По ту цијену продаваће се књига само за то, што је издање велико, а надамо се таквом и одзиву, те смо увјерени, да ће српски народ схватити значај овог чисто књижевног потхвата. Претплату прима *овдашња* Издавачка Књижарница Пахер и Кисића у Мостару.

Борислав Станковић: *Из старог јеванђеља.* — Бурђев-дан, — Прва суза, — У ноћи, — Станоја, — Увела ружа. — Биоград, штампано у радикалној штампарији 1899. — Изузевши прозачни и сухопарни предговор г. Андре Гавриловића, који је, без икакве штете по српску књижевност, могао савним изостати, ми у овој књизи налазимо пет лијепих саставака, пет њежних цвјетића, из којих нас пријатно запахиња мирис осјетљиве, искрене и праве пјесничке душе. Држимо, да ће сваки читалац опазити, како у причању г. Станковића има доста сличности, са причањем другог даровитог приповједача Мил. Будисављевића, само што је Станковић нешто симпатичнији. При првом сусрету с њиме ми га радосно поздрављамо, са жељом, да његова књига нађе што више читалаца. Ц. Ц.

Бурђевско цвијеће, вриједној омладини, убрао и скитио Радоје М. Вуксан, учитељ. У Пакрацу. Штампарија Ј. Зоричића 1899. — Нама је познато да о Бурђев-дану има највише цвијећа, али нам је познато и то, да тада има много цвијећа и — без мириса... Ради тога смо одмах морали посумњати, да није и г. Вуксан, као онај његов калиф џефар,

изгубио осјећање лијепом, те, можда и нехотице, пружио нам баш оно немирисно и ружно цвијеће... Није куд ни камо — али морамо рећи, да нам се његове приповјетке чине одвише празне, несмишљене, далеко од тога, да би могле и најслабије ђаке — пробираче задовољити, а камо ли оне, који су научени на читање Чика Стевиних, Браца Јовиних, Јовићевих и други бољих књига. Но поред свега овога — језик је Вуксанов слаб, а штампарска израда понајслабија. Не можемо препоручити. Ц. Ц.

— С Т Р А Н А —

Босанске Цртице Милеве Мразовићеве преведене су на енглески од госпође Воф.

Братак преглед српске књижевности у 1898 години доноси *Slovansky Prehled* из пера Драгутина Ј. Илића.

Бићеш раденица обична приповјетка. Читанка намијењена дјевојчицама, написао Ј. Ш. Демезон с предговором Жила Симона, члана франц. академије. Превео Милован Глинић Биоград (Радик. штат.) 1899. Споменик Јована Гавриловића књ. II. Издање Учитељског Удружења. Књ. XVIII. Цијена 1.20 дин., Примисмо на приказ. *Armand Colin & C.* Издавач. Књ. у Паризу издао је читаву серију дјела под натписом *Ti seres* (Бићеш). Од тих су већ преведене у нас двије књиге: *Бићеш земљорадник* и *Бићеш трговац* а сад ево и трећа: *Ti seres ouvrière*. Што се наша дјечја литература богата оваким пријеводима можемо да се радујемо најискреније.

Пјесме Фридриха Шнилхагена, све лирске пјесме које је овогодишњи јубилар сјјевао својих пошљедњи година изићи ће у издању липске књижарнице Л. Стакмана под насловом: *Нове пјесме.*

— Р а з н о —

Црвена буква зове се нови умотвор румунске краљице назване у књижевности: Кармен Силва. Овај рад у облику приповјетке изићи ће у исто вријеме на њемачком и на француском језику.

Др. Адолф Силберштајн, један од најбољих мађарских естетичара и критичара умро је у својој 54 години живота у Будимпешти. Новинарско удружење издало му је дјела.

Велика књижевна награда. Из Лондона јављају, да је познати енглески државник Џон Морлеј примио на себе велики и часни задатак, да напише животопис славног енглеског државника В. Е. Гледстона. Академија ће га за то дјело наградити са 120.000 форината.

Јенкове композиције. Познати српски композитор Д. Јенко јавља да су изишле из штампе његове композиције: из српских пјесам за мушки хор (цијена 5 кр. или 5 дин.); 8 српских пј. за један глас с пратњом гласовира (цијена 5 кр. или 5 дин.); увертира *Косово* (цијена 3 кр. или 2.50 дин.) — Име

Даворин Јенка, нашег тако омиљеног композитора, јемство је и препорука овим свескама, којима желимо искрену потпору нашег народа.

Светолик П. Ранковић. Ни први цвијет не ниче на свјежем гробу оплаканог П. Вукићевића, а већ српска приповијетка копа нови гроб да спусти у њ једну нову оборену млађану снагу, једну нову скрхану узданицу Српске Књижевности. Светолик Ранковић, онај симпатични писац *Горског цара* легао је у гроб 18 марта 1898 у својој 36-ој години, оставивши за собом плодан књижевни рад, један диван низ бисера своје богате пјесничке душе. Набрајамо за сад само нама најбоље познате: *Јесење листиће*, (приче) *Крст и молитва*, *Поштење и милосрђе* (богсл. радње), приче *Ловачке слике*, *Страшина ноћ*, *Потера*, *Пронаст*, *Званична исправка*, *Богомолац*, *Прва туга*, *Звонар*, *Несталност људска*, *Поп-Савин грех*, *Сеоски добротвор*, *Живот и смрт*, *Пријатељи*, *Стари вјускавац*. Највећа су му дјела: *Горски цар*, роман (штампан у VI. колу Задруге) *Сеоска учитељица* (роман који је штампан трошком Коларчеве задужбине). Овај ред његових дивних дјела натјерује нас на најискренију тугу и на жалосно увјерење да смо у њему много, врло много изгубили. А док се *Зора* узмогне да достојније одужи његовом милом спомену сад му само уз најтоплију сузу довикује: Вјечан му спомен.

Манојло Грбић, протојереј у Гор. Карловцу, проф. препарандије умро је 16. априла о. г. у својој 55. години. Био је ваљан професор и спреман свјештеник. У књижевности је оставио име својим ваљаним дјелом *Историјом Горњокарловачког влчанства*.

Јустин Шимић, умро је 3. марта о. г. у Мохољу (Бачка). Био је чиновник у Матици Српској и град. капетан у Н. Саду. У књижевности је био познат по својим пјесмицама и преводима позор. комада. Посрбио је *Циганина*, познату позор. игру а превео *Историју Војне Крајине* и новелу *Црногорку*.

Радоје Рогановић. И наш добри Радоје наш врли народни пјесник чији смо куцањ његовог родољубивог срца чули увијек тако истински у његовим пјесмама сваком важном приликом у српству, — и он је склопио очи и скретно своје вриједне руке у 48 години, на Цетињу. Оставио је за собом велики низ пригодних пјесама и спјевове: *Роштво владике Данила*, *Милена Књегињица Црногорска*; драмске радње: *Царев Лаз* и *Бој на Тршине*. Лака му љубљена црногорска земља!

Никола Косановић. 27 марта испустио је своју племениту душу прота Никала Косановић. Осим црквене књижевности на којој је марљиво радио и лијепа књига биљежи његово име у своју читулу. Преводи његови Шилеревог *Звона* и *Јелства* особито су успјели. Мир пепелу овог интелигентног свештеника и друга муза!

Никола Богосављевић, млад пјесник, ваљан преводилац њемачке и бугарске лирике, који је и са неколико лијепих пријевода добро познат и читаоцима *Зоре*, умро је недавно у Биограду. Смрт га је снашла одвећ рано да је у књижевности свог народа могао оставити своје име за потомство; оставио је само за своје савременике мило и стално сјећање. Лака му земља!

Српским пјесницима. *Зора је вољна да дадне знак својег учешћа у одушевљеној прослави нашег великог Змаја својим јунским бројем; умољавало све оне који су написали хитне приликом познатог натјечања да нам их пошаљу. Напомињемо да су нам неки већ послали.*

САДРЖАЈ: Од одбора за прославу педесетогодишњице књижевног рада Змаја Јована Јовановића: *Педесетогодишњица Змаја Јована Јовановића*. — **Одговори на питања нашег Уредништва српским књижевницима:** *Одговара* Др. Љубомир Недић. — **Пјесме:** Алекса Шантић: * * * из *пјесама Визије*. — Милорад М. Петровић: *Зимње јутро*. — Сокољанин: *На развалини*. — Јован Дучић: * * * — **Приповијетке:** Пера С. Талетов: *Сан и Јава*, Из „Уредникова записника“. — Јован Дучић: *У башчи*, сличица. — Н. С. Тургењев: *Мој ловачки пас*, из животних успомена, превео Ј. Максимовић. — **Поука:** John Lubbock: *Позоришту* превео Ј. М. Ј. — Миленко М. Вукићевић: *Бергелз-Алија* (свршетак). — Р. Ротхајт: *О бугарском позоришту* превео Ј. — **Оцјене и прикази:** *Иродот:* превео М. Ј. М. оцјењује Ј. С. — *Доброловски учитељ*, од Мих. Сретеновића, оцјењује Ј. П. — *Векфилдски свјештеник:* превео Љубомир Недић, оцјењује Ј. С. — **Преглед листова.** — **Кроника:** *Књижевност*. — *Разно*. — *Читула*.

Претплату *Зоре* прима вена Администрација, затим Издавачка Књижарница Пахор и Кисића у Мостару, Дворска Књижарница Мите Стајића у Биограду и сви њени појереници. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједини свеска стаје 40 новчића. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од петит-редка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 6 новч., за три оглашавања по 4 новч., а за више од три пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 30 новч. билеговине.